

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Sociální jistoty

Social security

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce
doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.

Vypracovala
Jana Miklošová

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem na bakalářské práci na téma „*Sociální jistoty*“ pracovala samostatně a použila jsem pouze prameny uvedené v seznamu informačních zdrojů, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná podoba bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne:

.....
Jana Miklošová

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Eduardu Radvanovi, CSc. za metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Jana Miklošová

Obsah

ÚVOD.....	2
I. Teoretická část	
1. Charakteristika pojmů sociální jistoty, sociální rizika a sociální spravedlnost	4
1.1 Sociální jistoty	4
1.1.1 Sociální jistoty poskytované státem	7
1.2 Sociální rizika.....	10
1.3 Sociální spravedlnost.....	11
1.4 Dílčí závěr	15
2. Sociální stát a sociální politika	16
2.1 Charakteristika pojmu sociální stát	16
2.2 Charakteristika pojmu sociální politika.....	17
2.2.1 Objekty sociální politiky	18
2.2.2 Subjekty sociální politiky.....	18
2.2.3 Typy sociální politiky	19
2.2.4 Funkce sociální politiky	20
2.2.5 Základní principy sociální politiky	20
2.2.6 Politika zaměstnanosti	23
2.2.7 Zdravotní politika.....	24
2.3 Sociální politika v ČR	24
2.3.1 Sociální politika před rokem 1989	24
2.3.2 Sociální politika po roce 1989.....	25
2.3.3 Trendy ve vývoji sociální politiky	25
2.4 Dílčí závěr	27
3. Krize sociálního státu.....	28
3.1 Příčiny vzniku krize sociálního státu a její důsledky	28
3.2 Spory o sociální politiku ČR	31
3.3 Dílčí závěr	32
4. Podíl sociální pedagogiky na výchově společnosti k solidaritě a subsidiaritě	33
4.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika a charakteristika sociálního pedagoga	33
4.2 Podíl sociální pedagogiky na výchově jedince.....	34
4.3 Práce sociálních pedagogů na odborných pracovištích	35
4.4 Dílčí závěr	37
II. Aplikační část	
1. Cíl průzkumu	38
1.1 Metody.....	38
1.2 Respondenti	39
1.3 Hypotéza.....	40
1.4 Výsledky průzkumu.....	40
1.5 Diskuse a shrnutí	54
Závěr	57
Resumé.....	59
Anotace	61
Seznam použité literatury	62
Seznam příloh	65

ÚVOD

Sociální jistoty a sociální stát je v současné době aktuální diskutované téma. Instituce sociálního státu je zpochybňována a nastává krize sociálního státu v souvislosti s globalizací společnosti. Silný tlak globalizace vynucuje omezování sociálních výdajů a stát bude stále méně a méně schopen garantovat sociální jistoty sociálně potřebným. Krize sociálního státu sebou přináší proces proměn společnosti, která bude více založena na tržních mechanismech a tím méně na sociálnu. S tím vším je pak spojena současná krize na trhu práce, křehkost rodiny, stárnutí populace, snížení počtu narozených dětí a v neposlední řadě i přesun ekonomiky do zemí třetího světa.

Sociální politika státu je zaměřena na soubor opatření v oblasti důchodového zabezpečení, nemoci, sociální péče a zdravotní péče. Sociální stát ale neodstraňuje příčiny sociálních problémů, pouze je kompenzuje, a to jen část jejich následků.

Sociální jistoty poskytované státem by však měly občanům zabezpečit určitou životní úroveň v době, kde se dostali do nepříznivých sociálních situací a nejsou schopni si sami ani s pomocí rodiny zabezpečit svoje základní potřeby. Diskutabilní je hranice výše sociálních dávek a výše solidarity občanů příslušného státu. Stát se stává při relativně vysokých sociálních dávkách tím, kdo snímá z jednotlivců jejich vlastní zodpovědnost za sociální situaci.

Modernizace společnosti klade větší důraz na osobní zodpovědnost jedince, na míru solidarity a tzv. princip subsidiarity, tzn. převzetí větší zodpovědnosti za vlastní způsob života, za své perspektivisty a sociální zabezpečení do budoucna. Naplňování tohoto principu není jednoduché, neboť předpokládá určitou výchovu obyvatelstva k převzetí vlastní zodpovědnosti.

V současné době je mnohem více sociálních rizik a čelit jim je stále obtížnější. Rodina už nenabízí sociální zázemí jak tomu bylo v minulosti, vytrácí se soudržnost rodiny, není jistota práce, jen tržně zaměřená společnost. To vše zvyšuje sociální rizika a zvyšuje tlak na společnost a jedince.

Problémy, které jsem nastínila, mě zajímají a proto bych se jim chtěla věnovat v této bakalářské práci. Téma práce jsem si zvolila také proto, že tuto problematiku považuji v současné době za velmi aktuální vzhledem ke směru vývoje společnosti.

V první kapitole bych se chtěla zaměřit na vymezení, vysvětlení a charakteristiku základních pojmů. Jako jsou sociální jistoty, sociální rizika a sociální spravedlnost. Považuji za nutné se zde zmínit i o sociálních jistotách poskytovaných státem.

V další kapitole se budu zabývat charakteristikou sociálního státu a sociální politikou v České republice. Pokusila bych se nastítnit sociální politiku v České republice před rokem 1989 a po roce 1989. Závěr kapitoly bych věnovala trendům ve vývoji sociální politiky. Následně se budu věnovat nástupu krize sociálního státu, jeho příčinami a důsledky v souvislosti se zajištěním a ochranou sociálních jistot.

V poslední teoretické části bakalářské práce se budu věnovat otázce jak může sociální pedagogika přispět k výchově k solidaritě a subsidiaritě jedince k převzetí větší odpovědnosti za kvalitu svého života.

V aplikační části budu realizovat drobný sociologický průzkum s cílem zjistit, co je považováno ve zkoumané sociální skupině za sociální jistoty a jaká je jejich hierarchie.

V závěrečné části práce se pokusím o krátké shrnutí obsahu mé práce a získaných poznatků. Budu se zabývat tím, jak dále využít získané poznatky z realizovaného výzkumu pro zkvalitnění práce s klienty v Občanské poradně.

1. Charakteristika pojmů sociální jistoty, sociální rizika a sociální spravedlnost

Úvodní kapitola je zaměřena na vymezení, vysvětlení a charakteristiku základních pojmů, jako jsou sociální jistoty, sociální rizika a sociální spravedlnost. Srovnávání diferencovaných úhlů pohledu na vymezení těchto pojmů a možnosti vyjádření vlastního názoru a hodnocení. Nejobsáhlejší a nejvíce diskutované jsou sociální jistoty, které nám zabezpečuje stát. Domnívám se, že je v zájmu veřejnosti i jednotlivců znát, jaké sociální jistoty zabezpečuje stát a jaké je jejich zajištění, proto zde uvádím jejich základní přehled.

1.1 Sociální jistoty

Sociální jistoty můžeme obecně charakterizovat jako jistotu občana v jeho sociálních právech. Sociální jistoty zčásti zabezpečuje stát, otázkou je v jaké míře. Právo na některé druhy sociálních jistot jsou zakotveny přímo v Listině základních práv a svobod č.2/1993 Sb., která je součástí ústavního pořádku České republiky, v Hlavě IV. Hospodářská, sociální a kulturní práva se uvádí: „*Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.*”¹

Součástí práv člověka zakotvených také v Listině základních práv a svobod je právo na práci, ale sociální práva by neměla mít podobu státem organizované charity. Diskutabilní je však míra zabezpečení sociálních jistot, do jaké míry má stát uspokojovat životní potřeby občanů, kteří se dostali do sociálních problémů, jenž nejsou schopni řešit sami nebo s pomocí rodiny a svých nejbližších. Pomoc státu by však měla být jen po určitou dobu, ne jako stálé zabezpečení. Společnost je povinna podporovat potřebné občany, stát má pouze doplňovat princip zdravé konkurence o princip sociální ochrany respektive sociálních jistot těm, kteří z nejrůznějších důvodů v takové konkurenci neuspějí.

¹ Listina základních práv svobod č. 2/1993 Sb.

Základy sociálních jistot můžeme najít také ve víře v morální odpovědnosti člověka vůči druhým a v křesťanství. Ve křesťanství je jedna z hlavních myšlenek: „pomáhat bližnímu svému.“ Bohužel v tržní ekonomice se tato idea potýká s velkými problémy, tlak tržní ekonomiky je velice silný a motivuje nás jinak - spíše opačným směrem.

Sociální jistoty můžeme také charakterizovat jako pomoc v nepříznivých sociálních situacích, do kterých se může dostat každý občan společnosti bez výjimek. V souvislosti se státem mají být pouze podpůrné, ale nemají plně nahrazovat sociální jistoty, jako je například zaměstnanost, majetek, rodina. Toto jsou sociální jistoty, které by si měl občan zabezpečovat sám a na prvním místě, a role státu by měla být pouze podpůrná. Na druhé straně by ale stát neměl bránit jedinci ve vlastní zodpovědnosti ke svému životu, přístupu ke zdraví, uplatnění na trhu práce, vzdělávání apod.

Charakteristiku sociálních jistot můžeme pojmout z více hledisek. Nejrozšířenější je pravděpodobně z hlediska ekonomického a politického. Právě v politice se sociální jistoty skloňují ve všech pádech a to zejména v předvolebním období. Kdy se stávají prostředkem manipulace s lidmi. Jinak je používá pravice a jinak levice.

Porovnání a pochopení postoje k sociálním jistotám z pohledu politické pravice a levice nabízí následující tabulka č. 1.

	Levice	Pravice
priority	sociální politika, sociální jistoty	výroba, umožnění podnikatelské aktivity
stát	sociálně odpovědný silný stát	minimalizace kompetencí státu
spravedlnost	rozdělovací	vyrovnávací
rovnost	výsledků	příležitostí
svoboda	reálná	formální
demokracie	důraz na přímou demokracii	zastupitelská
člověk	kolektiv	jednotlivec
stát a společnost	tendence ke splnutí	důsledné oddělení
společenský vývoj	rychlá změna-revoluce nebo reforma	postupný vývoj-evoluce
stát a ekonomie	státní ochránářství	liberalizace
ekonomické priority	snížení nezaměstnanosti	snížení inflace

Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/pravice>

Z výše uvedené tabulky vyplývá, jak jsou diametrálně odlišné pohledy z pravé a levé strany politického spektra na jejich priority, na sociální stát, na člověka a na společnost.

Na pojem sociální jistoty můžeme také pohlížet z hlediska filozofického, z pohledu občana, státu, zaměstnavatelů, zaměstnanců. Jiný úhel pohledu a představu o sociálních jistotách mají různé sociální skupiny. Přesná definice tohoto pojmu se různí. Definice pojmu z hlediska filozofického můžeme brát jako otázku. Co je vlastně sociální jistota? Existuje vůbec přesná definice toho pojmu? Je to úvaha k zamyšlení a přemýšlení o definici tohoto pojmu. Každý z nás má pravděpodobně rozdílný přístup k pojmu sociální jistota. Pro toho, kdo má kde bydlet, co jíst a relativně zabezpečené základní potřeby, zaměstnání, rodinu, majetek, je pojem sociální jistota něco, co mu dává relativní jistotu do budoucnosti. Ten, kdo nemá střechu nad hlavou, zabezpečení práce a základních lidských potřeb, má vůbec nějakou sociální jistotu? To, jestli sežene každý den něco k jídlu a bude mít kde přespát, kde se schovat před nepřízní počasí, to je jeho jakási sociální potřeba, ale nemůžeme říci, že sociální jistota. Každý občan České republiky má právo na pomoc státu v případě, pokud se ocitne v nepříznivé sociální situaci. Ale ví o tomto svém právu? Někteří možná ano, ale nejsou schopni si o ně požádat a důvody mohou být jakékoliv: stud, neznalost, neinformovanost, atd. Je také možné se zamyslet nad tím, že pokud přijmou pomoc státu, co se týče sociální podpory, stát na druhou stranu vyžaduje dodržování určitých podmínek. A některým těmto občanům je přednější tzv. volný život a osobní svoboda. Můžeme se zamyslet nad tím, zda vůbec mají zájem o nějaké aspoň minimální zabezpečení sociálních jistot, které stát nabízí.

Jiný výklad a pohled na pojem sociální jistoty bude mít mladý člověk, který startuje do svého života, ten upřednostňuje jiné jistoty. Jedinec ve střední věku už má své sociální jistoty, které si vybudoval. Člověk v předdůchodovém věku bude více přemýšlet, jaké sociální jistoty jej čekají, když nebude moci pracovat nebo bude nemocen, a co mu nabídne stát za zabezpečení ve stáří, když pro něj celý život pracoval a odváděl povinné platby.

Z pohledu negativistického mě zaujal článek Marka Salaguarda (člen Strany svobodných občanů) uveřejněný na internetu dne 5.5.2010². V článku autor popisuje sociální jistoty z úplně jiného úhlu pohledu, a to jako možnost zastrasování a manipulace s lidmi. Celá verze článku je uvedena v příloze č. 1.

Nabízí se nám otázka: Co spojuje všechny tyto skupiny v pohledu na pojem sociální jistoty? Je to myšlenka, že by stát měl garantovat zabezpečení svých občanů v nepříznivých sociálních situacích.

Tento názor je pro všechny skupiny společný. Ale navozuje nám další otázku. V jaké výši by se měl stát podílet? A jakou výši sám občan? Na jaké hodnotové stupnici by se měla ocitnout pomoc státu?

Potůček uvádí: „*Vládní koncepce sociální pomoci v České republice vycházela z důsledku uplatnění principu subsidiarity: jedinec je odpovědný v první řadě, po něm rodiny, charity, obec a nakonec stát. Vládní návrh zásad zákona o sociální pomoci z roku 1994 dovedl ideu subsidiarity do podoby omezující rozsah předpokládané sociální pomoci zejména v její preventivní dimenzi.*”³

V České republice je vzhledem k silnému postavení stereotypů zděděných z minulého režimu přisuzována role hlavního garanta sociálních jistot státu. Firma Stem⁴ provedla výzkum a téměř tři čtvrtiny dotazovaných uvádí jako hlavního garanta zabezpečení sociálních jistot – stát. Tento názor se týká zabezpečení občanů na stáří.

1.1.1 Sociální jistoty poskytované státem

Důchodové pojištění⁵ - základní systémy důchodového zabezpečení jsou financovány buď ze státního rozpočtu nebo na základě pojištění. Nárok na důchodové pojištění je podmíněno těmito sociálními událostmi:

- stáří
- invalidita
- ovdovění a osiření

² <http://www.svobodni.cz/media/clanky/884-salaguarda-socialni-jistoty-a-obycejni-lide/>

³ Potůček, M., Křižovatky české sociální reformy, 1999, str.100.

⁴ <http://www.stem.cz/clanek/262>

⁵ Novela zákona č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, a některé další zákony. Tato novela nabyla účinnosti dnem 1. 1. 2010.

V důchodovém pojištění se poskytují tyto dávky:

- starobní důchod
- invalidní důchod dle stupně závažnosti, rozdělují se na tři stupně
- vdovský důchod
- vdovecký důchod
- sirotčí důchod.

Penzijní připojištění⁶ - penzijní připojištění můžeme charakterizovat jako třetí pilíř důchodového zabezpečení, za který si zodpovídá sám občan. Pojištění je založeno na dobrovolnosti, ale i zde se podílí určitou měrou i stát, a to v podobě daňových úlev.

Penzijní připojištění poskytuje několik druhů dávek podle výběru účastníka:

- jednorázové vyrovnání
- odbytné
- penzi starobní, výsluhovou, invalidní, pozůstalostní.

Nemocenské pojištění⁷ - v současné době existují v České republice tři soustavy nemocenského pojištění:

- nemocenské pojištění zaměstnanců
- nemocenské pojištění příslušníků ozbrojených sil a sborů
- nemocenské pojištění osob samostatně výdělečně činných.

Sociální události, které vyvolávají životní situace s potřebou krátkodobého zabezpečení:

a) dočasná pracovní neschopnost

karanténa

ošetřování člena rodiny

těhotenství a mateřství.

V návaznosti na výše uvedené sociální události jsou poskytovány dávky nemocenského pojištění:

ad. a),b) nemocenské

ad. c) podpora při ošetřování člena rodiny

ad. d) peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Všechny tyto dávky poskytuje Česká správa sociálního zabezpečení.

⁶ Zákon č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění.

⁷ Zákon č. 186/2006 Sb. nabyt účinnosti dnem 1. 1. 2009.

Státní sociální podpora⁸ - pojem státní sociální podpory označuje dávky poskytované osobám (rodinným příslušníkům) ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát skrze jejich vyplacení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. Státní sociální podpora je systém opatření státu zaměřený především k podpoře rodiny.

Větší část dávek státní sociální podpory je odvozena od životního minima.⁹ Při realizaci státní sociální podpory je uplatňován jeden z principů sociální politiky státu, a to princip solidarity a současně i princip participace.

Dávky státní sociální podpory jsou rozděleny do dvou kategorií:

a) Dávky, které jsou poskytovány v závislosti na příjmu:

sociální příplatek

příspěvek na bydlení

přídavek na dítě.

b) Dávky, které jsou poskytovány bez závislosti na příjmu:

porodné

pohřebné

dávky pěstounské péče

rodičovský příspěvek.

Dávky státní sociální podpory vyplácí kontaktní místa příslušných úřadů práce dle místa trvalého pobytu osoby, která uplatňuje svůj nárok na dávky.

Sociální pomoc¹⁰ - sociální pomoc je součástí nově koncipovaného systému sociálního zabezpečení. Jejím cílem je zabezpečení základních životních potřeb občanů, kteří se nacházejí v obtížné sociální situaci. Krebs uvádí, že „*obtížnou životní situaci se rozumí nepříznivý stav nebo souhrn nepříznivých podmínek a okolností, vztahujících se k určité osobě nebo skupině společně posuzovaných osob a vlivů, které se jí bezprostředně či zprostředkovaně dotýkají.*”¹¹

⁸ Zákon o státní sociální podpoře č.117/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. (Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu).

¹⁰ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

¹¹ Krebs, V., Sociální politika 2007, str. 286.

Součástí této sociální pomoci není pouze forma finanční, ale její součástí je i sociálně-právní ochrana občanů.

1.2 Sociální rizika

Opakem sociálních jistot je sociální nejistota, kterou vytváří tržní systém.

Keller uvádí: „*Moderní společnost překonala nebo alespoň výrazně zmírnila celou řadu ohrožení, která na člověka číhala v podmínkách společnosti tradiční, ať již se jednalo o vlny nakažlivých chorob, periodicky se opakující hladomor nebo bezradnost v případech přírodních katastrof. Život v moderní společnosti s jedním trhem práce a s jejím typem rodiny ovšem s sebou přináší zcela nová rizika, jež lidem v tradičních společnostech nehrozila. Tato rizika mají sociální povahu, to znamená, že jsou produkována přímo společenskými mechanismy a hrozí do jisté míry všem členům společnosti bez ohledu na to, jak opatrně a předvídavě se kdo snaží chovat. Právě uznání sociální povahy řady životních rizik se stává od sklonku 19. století a po celé dvacáté století jedním z hlavních důvodů budování sociálního státu.*”¹²

Problémy současné společnosti se přímo před našima očima prohlubují. Jsme sice ustavičně ujišťováni, že žijeme ve světě čím dále racionálnější, výkonnější a efektivnější, v praktickém životě nás ale obklopuje stále více sociální nejistoty a sociálních rizik. Rostoucí počet lidí si může být den ze dne méně jistých, že také příštím rokem bude mít dobrou práci a že si udrží svoji dosavadní životní úroveň. Narůstající křivky rozvodovosti¹³ vypovídají o přibývání nejistoty na poli rodinném a v manželských vztazích. Mladí lidé mají stále menší jistotu, že vystudování vysoké školy jim zajistí srovnatelnou pozici, jakou zajišťovalo jejich rodičům. Lidé střední a starší generace ztrácejí jistotu, že po odchodu do důchodu je čeká klidné stáří a zajištěná penze.

Sociální jistoty ovlivňuje v nemalé míře také globalizace. Dochází k výrazné hospodářské restrukturalizaci, která postihuje zejména méně kvalifikované pracovníky. V důsledku toho prudce narůstá vrstva těch, kteří jsou víceméně trvale vyřazeni z trhu práce a všudypřítomná nejistota se stává trvalou součástí jejich života.

¹² Keller, J., Soumrak sociálního státu, 2005, str. 61.

¹³ <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Zaujal mě pohled na sociální rizika, který uvádí Keller: „Zásadní otázkou spjatou se sociálním charakterem rizik je otázka viny a s tím související otázka pojištění.

Zdůraznění sociálního původu rizik snímá (přinejmenším do určité míry) z jednotlivců vinu za to, že některému z těchto rizik podleli. Tato otázka je stálým předmětem sporů mezi politickou pravicí a levicí. Pravicové vidění má sklon přičítat vinu za neúspěch, bídu nebo nezajištěné stáří jednotlivci. Levice se naopak snaží uvést rizika, jimž čelí jednotlivci, do vztahu se strukturou a fungováním systému celé společnosti.”¹⁴

Domnívám se, že současná politická situace v České republice se spíše přiklání k pravicovému vidění odpovědnosti jednotlivce za sociální rizika.

1.3 Sociální spravedlnost

V souvislosti s výkladem pojmu sociální jistoty se chci zmínit i o pojmu sociální spravedlnost. Nejdříve je nutné si vlastně osvětlit základní pojem a to spravedlnost. Co vlastně znamená tento termín? Wikipedia uvádí obecnou definici spravedlnosti: „*Spravedlnost je jeden ze základních pojmů pro dobré uspořádání lidských vztahů, regulativní idea pro uspořádání společnosti a zejména právo. Podle Aristotela je to nejdůležitější z ctností, protože se vztahuje ke druhému a nazývá se také „dobro pro druhé.”*

V oblastech různých vztahů – osobních, pracovních, právních – kde by měla vládnout spravedlnost, ji lze charakterizovat několika principy:
*rovné zacházení se všemi – **spravedlnost jako rovnost před zákonem***
*přiměřené tresty i odměny – **retributivní spravedlnost***
*spravedlivé rozdělování požitků i břemen – **distributivní spravedlnost***
*rozhodovat stejné případy stejně a nestejně odlišně - **procesní spravedlnost.***¹⁵

¹⁴ Keller, J., Soumrak sociálního státu, 2005, str. 61.

¹⁵ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Spravedlnost>

Bláha ve své knize Sociální spravedlivost' a identita pojednává o širším pohledu na toto téma a podařilo se mu rozčlenit tento pojem do několika kategorií a rovin:

„Idea sociální spravedlnosti má dvě roviny.

1. individuální

2. redistribuční.”¹⁶

Bláha skloubil tyto dva principy dohromady a uvádí: *„Každému podle jeho práce při zabezpečení důstojného životního minima pro dobrý život jednotlivce, jak ho interpretuje konkrétní společnost a s ohledem na snižování sociální nerovnosti na nejnižší možnou míru, při zachování adekvátního odměňování a morálně záslužných činů a povolání a při zachování míry spotřeby, která nedevastuje životní prostředí a nedělá z člověka otroka vlastního konzumu.”¹⁷*

Dle mého názoru je tato teorie je velice výstižná. Obsahuje všechny prvky, které by měla zajišťovat sociální spravedlnost a uvádí za jakých podmínek. Je to ale pouze idea a teorie.

Rawls¹⁸ zastává názor, který se zaměřuje na princip redistribuční (přerozdělovací). O názoru Rawlse na sociální spravedlnost pojednává A. Anzenbacher¹⁹ v článku: *„Co je sociální spravedlnost?”²⁰*. Anzenbacher v tomto článku uvádí dva Rawlsovy principy spravedlnosti: *„první a hlavní říká, že každý občan má stejné právo na nejrozsáhlejší systém stejných základních svobod, který je možný pro všechny. Druhý základní princip se týká sociálních a ekonomických nerovností a nazývá se **diferenční princip**. Skládá se ze dvou částí. Nerovnosti jsou legitimní jen tehdy, když za první „s omezením spravedlivé úspornosti přinášejí co možná největší výhody lidem nejméně zvýhodněným” a za druhé „ musejí být spojeny s úřady a postaveními, které jsou otevřeny pro všechny na základě spravedlivé rovnosti.*

¹⁶ Bláha, L., Sociální spravedlivost' a identita, 2006, str. 29.

¹⁷ Bláha, L., Sociální spravedlivost' a identita, 2006, str. 148.

¹⁸ John Rawls- liberální americký politický filosof, profesor [Harvardovy univerzity](http://www.harvard.edu/) a autor knihy *Teorie spravedlnosti* (1971), která jej světově proslavila. (http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Rawls).

¹⁹ A. Anzenbacher- profesor filozofie v Mahuči. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Arno_Anzenbacher).

²⁰ Přeložil Miloš Voplakal a tento text byl přednesen v roce 2004 v Českých Budějovicích a zveřejněn na: (<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Co-je-socialni-spravedlnost.html>).

Projekt sociální spravedlnosti obsahuje celkem čtyři ústřední body:

1. *Sociálně spravedlivé společenství musí mít svobodnou demokratickou ústavu.*
2. *Sociální a ekonomické nerovnosti musejí být oprávněné.*
Jsou legitimní pokud prospívají celé společnosti, především těm, kde jsou v nejnevýhodnějším postavení. Tak např. zvýhodnění kreativních pracovníků vede k výsledkům, které jsou pak výhodné pro všechny, i pro nejchudší.
Zde je bezpochyby vztah k „opci pro chudé“ v křesťanské sociální etice.
3. *Prerozdělování ve prospěch hůře postavených je omezeno zásadou úspornosti, jež má na zřeteli i zájmy budoucích generací.*
4. *Pokud jde o přístup k úřadům a postavením, jež otevírají možnost lepšího postavení, je nutná rovnost šancí.”²¹*

V pojetí čtyř základních bodů sociální spravedlnosti podle Rawlse je, jak se domnívám, obsaženo v celku vše o tom, jak by měla fungovat sociální spravedlnost. Bohužel ale společnost takové ideální podmínky nevytváří. V každé společnosti se najdou rozdíly. V naší společnosti je naplněn první z bodů, ale už druhý bod je těžko dosažitelný, jeho naplnění je možné pouze na teoretické úrovni. V praxi je ale situace odlišná. Můžeme si položit otázku. Jak posoudíme, že sociální a ekonomické nerovnosti musí být oprávněné? Opět se tu vracíme ke křesťanství. Kdo z nás dnes však může říct, že ví, co je to křesťanská sociální etika? Nedovoluji si odhadnout kolik náhodně vybraných lidí, by mi na tuto otázku dokázalo dát správnou odpověď.

Další bod (3) je zaměřen na zásadu úspornosti v zájmu budoucnosti. Domnívám se, že na tuto zásadu se v minulosti jaksi pozapomnělo. Kam nás až dovedlo její opomenutí? V současné době se řeší aktuální problémy jak nejvíce škrtat, kde, komu a kolik ubrat. Denně jsme informováni o změnách v úsporných balíčcích, o nové důchodové reformě apod. Podle mého názoru se ubírá těm nejslabším, kteří se nemohu tak moc bránit (např. zdravotně handicapovaným).

Posledním bodem je přístup k úřadům a rovnost šancí. Dovoluji si položit otázku. Je možno tento bod naplnit? Dle mého názoru je jeho naplnění v praxi velice problematické. Všichni víme, že každý má právo na rovné šance, ale bohužel skutečnost je jiná. Jeden příklad. Koho si vyberou jako zaměstnance při výběrovém řízení?

²¹<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Co-je-socialni-spravedlnost.html>, str.3.

Matku samoživitelku se dvěma malými dětmi? Nebo mladou, bezdětnou ženu? Nebo ženu v předdůchodovém věku? A to je jen jeden z mnoha příkladů „rovných šancí.“

Domnívám se, že sociální spravedlnost z pohledu teoretického je možno výstižně vyložit, ale problém nastává z hlediska praktického. Podle mého názoru neexistuje nějaká obecně akceptovaná definice, co je a co není spravedlivé, a to stejné je možno konstatovat o pojmu sociální spravedlnost.

Krebs uvádí definici: „*Sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství a také životní příležitosti a předpoklady (např. vzdělávat se, uplatnit se na trhu práce atd.) mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny.*“²²

Odlišné pojetí sociální spravedlnosti je uvedeno v Slovníčku evropských levicových pojmů. Najdeme zde tuto definici sociální spravedlnosti:

„*Pojem sociální spravedlnost je v českém i evropském měřítku natolik zakořeněný, že jej považujeme za něco samozřejmého. Všeobecně se má za to, že je to pojem, který ani není nutné vysvětlovat. Pokud ale položíte komukoliv otázku, co vlastně "sociální spravedlnost" znamená, dostaneme velmi rozpačité odpovědi. Termín "sociální spravedlnost" vneslo do veřejné debaty socialistické hnutí a dodnes jej vehementně hájí. Má definice současné evropské interpretace "sociální spravedlnosti" zní takto: "Cílem prosazování sociální spravedlnosti je zajištění základního blahobytu pro všechny členy společnosti bez ohledu na jejich výkon. Sociální spravedlnosti je dosahováno prostřednictvím práva na práci, sociálním zabezpečení, bezplatným školstvím a zdravotnictvím, progresivním zdaněním příjmů a majetkovými daněmi.*“²³

Socialisté byli a stále jsou přesvědčeni, že rozdělení majetku, peněz a moci ve společnosti je z mnoha důvodů nespravedlivé. Poukazovali na to, že někteří lidé mají nízké příjmy nebo žádné příjmy a mají špatné nebo žádné bydlení a podobně. Tuto skutečnost potom přičítali za vinu kapitalistickému systému, který je nutno odstranit, a chtěli nastolit „sociální spravedlnost“, kde bude panovat rovnost mezi lidmi v hojnosti.

²²Krebs, V., Sociální politika 2007, str. 28.

²³Fajmon, H., Slovníček levicových pojmů, 19.6.2007. (<http://portal.parlamentnilisty.cz/Articles/1260-slovnicek-evropskych-levicovych-pojmu-socialni-spravedlnost>)

S tímto pojetím „sociální spravedlnosti“ se neztotožňují a pohled socialistů na výše uvedený pojem je jejich politická ideologie. A je součástí politického učení demokratického socialismu.

V současnosti je sociální spravedlnost ve vyspělých zemích s tržní ekonomikou spíše vnímána a spojována s usilováním jedince, který využívá svých sil k uskutečňování svých vlastních zájmů. Současně je však vnímána i jako vůle pomoci slabým a potřebným. Tento model bývá označován jako model „pevného dna a otevřeného stropu.“²⁴ Uplatňování principu sociální spravedlnosti je relativní a je nutné na něj pohlížet z několika hledisek. Každý jedinec má svoji subjektivní představu, subjektivně hodnotí co je a co není spravedlivé a má rozdílné vnímání existujících sociálních rozdílů a nerovností.

1.4 Dílčí závěr

Z doposud uvedeného vyplývá, že pojmy sociální jistota, sociální spravedlnost a sociální rizika jsou v současné době v centru zájmu odborné i laické veřejnosti. V souvislosti s touto skutečností se vytvořilo mnoho definic těchto pojmů, jež se více či méně prolínají a odrážejí různé úhly pohledů na danou problematiku. Sociální jistoty poskytované státem považují za velmi důležité zajištění občanů ve společnosti, ve které žijí. Tato zajištění poskytuje sociální stát a důležitou roli v jejich zajištění hraje sociální politika státu.

²⁴ Krebs, V., Sociální politika, 2007, str. 31.

2. Sociální stát a sociální politika

Charakterizovat základní pojmy jako jsou sociální stát a sociální politika, je nezbytné pro pochopení a orientaci ve společnosti, ve které žijeme a která nás má v určité míře zabezpečit před sociálními riziky. Považuji také za důležité uvést jaké jsou základní cíle a úlohy sociálního státu. Jakým směrem se vyvíjí a jaké důsledky má nástup krize sociálního státu. Kdo je objektem a subjektem sociální politiky, typy sociální politiky, jaké jsou její základní funkce a podle jakých principů fungují. Naplňování těchto principů se přikládá stále větší důraz. Zejména v souvislosti se směrem vývoje naší společnosti a s nástupem krize sociálního státu. Závěr kapitoly je věnován politice zaměstnanosti a zdravotní politice v České republice.

2.1 Charakteristika pojmu sociální stát

Pojem sociální stát nemá jasné vymezení. V úzkém slova smyslu můžeme konstatovat, že sociální stát by měl zajišťovat klíčové veřejné sociální služby, zdraví, vzdělání, bydlení a zajištění příjmu. Ve větší míře a stále častěji je termín sociální stát používán k definici určitého druhu státu, jisté formy politického prostředí nebo specifického typu společnosti. Úloha sociálního státu primárně usiluje o ekonomické a sociální zabezpečení občanů, omezení příjmových nerovností a udržitelný ekonomický růst a rozvoj. Využívá k tomu řadu politik, např. programy boje proti chudobě, zajišťování vzdělávání obyvatelstva, zdravotní péče, sociální zabezpečení, státní kontrola a regulace trhu a výroby či zajišťování zaměstnanosti. Od 60. let 20. století pak sociální stát expandoval také do oblastí občanských práv a ochrany životního prostředí.

Krebs uvádí základní cíle, které má sociální stát plnit:

- zajišťování prosperity
- omezování chudoby
- zajišťování sociální rovnosti
- zajišťování sociální integrace a zamezování sociální exkluzi
- zajišťování sociální stability
- zajišťování nezávislosti jednotlivců.

S ohledem na dikci zákona ustanovení čl. 30.²⁵ je možné Českou republiku vymezit jako sociální stát. Článek čl. 30.²⁶ vymezuje dvě situace: situaci, kdy má občan právo na přiměřené hmotné zabezpečení, a situaci, kdy nejen občan potřebuje pomoc k zajištění základních životních podmínek.²⁷

2.2 Charakteristika pojmu sociální politika

Sociální politika je v moderním světě fenomén, který se skloňuje ve všech pádech, ze všech stran a provází nás každodenním životem. Slyšíme jej z médií, z tisku, z internetu. Pro pochopení je nutno alespoň stručně a přibližně naznačit, co to vlastně sociální politika je a jakou úlohu hraje ve společnosti. Krebs uvádí obecnou definici sociální politiky: „*Sociální politika je politikou, která se primárně orientuje na člověka, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek a dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života.*”²⁸ Tato definice je podle mého názoru dosti obecná a je nutno se podívat na definici sociální politiky hlouběji. Můžeme si tento pojem rozložit do dvou slov: sociální a politika. Samotné slovo sociální a jeho význam jsou definovány v Slovníku cizích slov takto: „*sociální je týkající se společnosti, zejména její péče o společensky a ekonomicky slabší vrstvy.*”²⁹ Význam slova politika je definován ve výše uvedeném slovníku velice stručně takto: „*politika je veřejná činnost, správa a řízení státu a vztahy mezi státy*”³⁰. Když si dáme oba dva významy do spojitosti, můžeme sociální politiku definovat jako pomoc a podporu státu těm občanům, kteří se dostali nebo se nacházejí v sociálně nepříznivé situaci. Zde se nám opět vynořil termín „nepříznivá sociální situace”. Co to vlastně je nepříznivá sociální situace? Podle mého názoru je to situace, kdy nejsou u jedince respektive občana příslušného státu naplněna práva, která by mu zajišťovala základní životní podmínky.

Sociální politika je chápána jako směr, způsob a hledisko politiky vůbec, nikoli jako její část či obor. Sociální politika jako systém se vyznačuje značnou složitostí.

²⁵ Listina základních práv svobod č. 2/1993 Sb.

²⁶ Listina základních práv svobod č. 2/1993 Sb.

²⁷ Krebs, V., Sociální politika 2007

²⁸ Krebs, V., Sociální politika 2007, str. 17.

²⁹ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

³⁰ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

Jde nutně vždy o soustavu cílů, jimiž je naplňován cíl obecný, který lze nazvat jako zdokonalování životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti člověka ve společenském systému.

2.2.1 Objekty sociální politiky

Objekty sociální politiky jsou všichni obyvatelé dané země, ať jako jednotlivci nebo určité sociální skupiny.

2.2.2 Subjekty sociální politiky

Krebs vymezuje subjekty sociální politiky takto: „*Subjekty sociální politiky jsou ti, kteří mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kdo takové činnosti a chování může iniciovat a naplňovat.*”³¹

Dále Krebs ve své knize Sociální politika uvádí tyto subjekty sociální politiky a jejich úlohu v sociální politice:

- Stát a jeho orgány - významná je role parlamentu, který schvaluje legislativní opatření, která mají rozhodující význam pro sociální politiku státu. Vláda a správní orgány státu zodpovídají za uskutečňování konkrétní sociální politiky v daném čase. Mají charakter republikový, územní popř. i regionální. Neméně významné jsou pro sociální politiku i instituce, a to ministerstvo práce a sociálních věcí, ústřední i územní orgány sociálního zabezpečení, úřady práce apod.
- Zaměstnavatelé a firmy - jejich povinností je zabezpečovat opatření stanovená státem a jeho orgány. Ekonomický a sociální vývoj v posledních letech si vynutil i další sociálně-politická opatření zaměstnavatelů a firem směřující k většímu podílu sociálního zabezpečení svých zaměstnanců. Např. příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění a náhradu mzdy po dobu pracovní neschopnosti platí z větší části zaměstnavatel.
- Zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány - jedná se o různé komory zaměstnavatelů, profesní komory a svazy, odborové svazy a orgány.
- Regiony, místní komunity, obce, jejich orgány a instituce.

³¹ Krebs, V., Sociální politika, 2007 str.48.

- Občanské organizace a iniciativy - jsou to dobročinné organizace, charitativní instituce apod. Jejich činnost v ČR byla významná již před druhou světovou válkou a dnes se obnovuje. V socialistickém zřízení byly tyto instituce nežádoucí a pro tehdejší společnost nepotřebné.
- Círky - mají významnou roli v oblasti mravní výchovy, v péči o zdraví, o handicapované obyvatelstvo, a v neposlední řadě také v oblasti výchovy, vzdělávání a charity.
- Občané, rodiny, domácnosti - tyto subjekty sociální politiky můžeme nazvat jako primární, neboť se tu akt vzájemné pomoci prakticky uplatňuje od počátku lidské existence.

V současné době se vědomě usiluje o podporu a posílení úlohy nestátních organizací a zejména netržních subjektů v sociální politice. Tento trend je zřejmý zejména v postkomunistických zemích, včetně České republiky.³²

2.2.3 Typy sociální politiky

Krebs uvádí základní typy sociální politiky:

- Redistributivní typ - jeho nosnou myšlenkou je, že sociální potřeby lidí vnímá jako sociální práva.³³ Tento typ je označován jako univerzalistický s dominantní rolí státu. Ve své podstatě se zaměřuje na univerzální poskytování dávek na celou populaci, respektive na vymezené sociální skupiny (např. na rodiny s dětmi) a neselektuje, zda jsou schopni pokrýt své potřeby z vlastních zdrojů. Jde o typ blízký i sociálním aktivitám v bývalé ČSSR. Není založen na demokratickém uspořádání společnosti.
- Výkonový (korporativní) typ - hlavní myšlenkou je, že sociální potřeby mají být primárně uspokojovány na základě výkonu a produktivity. Stát garantuje pouze základní společensky uznaná minima potřeb a vytváří prostor pro působení nestátních subjektů. Významným zdrojem finančních prostředků jsou pojistné fondy a širší kooperace občanů.
- Reziduální typ - zdůrazňuje individuální odpovědnost každého za uspokojování sociálních potřeb. Uplatňuje se velký podíl trhu, jeho institucí a hlavně rodiny.

³² Krebs, V., Sociální politika, 2007.

³³ Listina základních práv svobod č. 2/1993 Sb.

Odpovědnost státu za sociální situaci občanů je minimální, dávky jsou skromné a jejich poskytování je závislé na příjmu.

Toto jsou tři základní stěžejní modely typů sociální politiky. Žádný z těchto modelů nemůže být považován za určující, vždy je nutné vzájemně kombinovat jejich prvky.³⁴

2.2.4 Funkce sociální politiky

Funkce sociální politiky jsou důležitou součástí sociální politiky státu.

Krebs uvádí tyto základní funkce:

Ochranná - její funkce spočívá ve zmírnění či odstranění důsledků určité sociální události. Např: nezaměstnanost, je to funkce historicky nejstarší a tvoří tradiční a stabilní prvek sociální politiky.

Rozdělovací a přerozdělovací - touto funkcí je určován podíl jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a na společenském bohatství. Je to účelné začleňování lidí do společnosti. Jde o rozdělování prostředků, podmínek a předpokladů sloužících ke zdokonalování jejich života a osobnostnímu rozvoji. Přerozdělovací funkce se konkrétně uskutečňuje především prostřednictvím daní a transferů.

Homogenizační - její funkce spočívá v tom, že má zmírňovat sociální rozdíly v životních podmínkách jedinců a sociálních skupin.

Stimulační - její funkcí je podporovat, podněcovat a vyvolávat žádoucí sociální jednání jednotlivců a sociálních skupin jak v oblasti ekonomické, tak i v jiných oblastech.

Preventivní - její funkce je předcházet určitým škodám na životě nebo na zdraví a předcházet nepříznivým sociálním situacím. Tato funkce má v dnešní společnosti velkou podporu a vyvíjí se tlak na zvýšení její důležitosti a významnosti.³⁵

2.2.5 Základní principy sociální politiky

Z předešlých kapitol je zřejmé, že sociální stát a sociální politika směřuje k ovlivňování a změně sociálního systému. Musí ale respektovat určité základní politické směry, které jsou pro ni určující, které jsou jí vlastní a které se v ní méně či více promítají. Podle těchto směrů můžeme i posuzovat míru efektivnosti sociální politiky. Krebs uvádí tyto politické směry:

³⁴ Krebs, V., Sociální politika, 2007.

³⁵ Krebs, V., Sociální politika, 2007.

- Liberalismus – myšlenkový koncept, který staví na osobní svobodě a individuální odpovědnosti. Nepodporuje solidaritu státu a redistribuční procesy. Zdůrazňuje regulační schopnosti tržního mechanismu a jeho hladké fungování.
- Křesťanské sociální učení – vychází z křesťanské filozofie, podle které není za sociální situace zodpovědný jen sám jedinec, ale v jisté míře i společnost. Uznává sice osobní svobodu, ale zdůrazňuje, že i bohatí a mocní by se měli dle morálních zásad spolupodílet na sociální odpovědnosti společnosti.
- Demokratický socialismus - jeho hlavní myšlenkou je zajištění důstojných životních podmínek všem jedincům a to demokratickou cestou, ale s tou podmínkou, že jedinec musí přijmout určitá pravidla. Zárukou mu pak je, že větší míru zodpovědnosti přebírá stát, který však na druhé straně vyžaduje přijetí svých podmínek.³⁶

Tyto tři základní učení poznamenávají volbu principů sociální politiky, jejich vnímání, interpretaci i způsoby jejich uplatňování v sociální politice. Sociální politika by měla splňovat své základní principy:

1. Princip sociální solidarity - všeobecně sociální solidarita představuje neodmyslitelný myšlenkový atribut sociální politiky a tak jej i v moderní době můžeme chápat nejen jako vzájemné porozumění a pomoc, ale i jako vzájemnou odpovědnost. Vždy je ale nutné najít a hledat zlatou střední cestu, co se týče míry solidarity. Tento princip můžeme vyjádřit jednoduchou rovnicí. Čím větší míra solidarity státu, tím bude mít jedinec menší tendenci směřovat k vlastní aktivitě a zodpovědnosti za vlastní životní podmínky.

Krebs uvádí: „*Sociální solidarita – vzájemná podpora, sounáležitost souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin (zejména rodin) v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti.*”³⁷

2. Princip subsidiarity³⁸ - je princip spojující osobní zodpovědnost jedince se solidaritou. Základní myšlenkou subsidiarity je, že vychází z přístupu k člověku jako k individu.

³⁶ Krebs, V., Sociální politika, 2007.

³⁷ Krebs, V., Sociální politika, 2007, str. 32.

³⁸ pojem je odvozen z latinského slova „subsidium” a znamená poskytování pomoci. Princip je spojen s chápáním subsidiární (podpůrné, pomoc poskytující) činnosti. (<http://cs-wikipedia.org/wiki/subsidiarita>)

Každý člověk je jedinečný, má jedinečné vlastnosti, vůli, schopnosti a dispozice a každý by měl přispívat a být ku prospěchu nejen sobě, ale i svým bližním a společnosti, ve které žije. Na druhé straně by mu měla společnost (stát) umožnit uplatnit se, rozvíjet a ochraňovat tyto jedinečné vlastnosti.³⁹

Další základní myšlenkou principu subsidiarity je to, že každý je povinen nejdříve pomoci sám sobě. Nemá-li tuto možnost, musí mu pomoci rodina. A pokud není možná podpora rodiny, měl by pomoci stát. Mylná je ale myšlenka, že stát by měl být jakousi charitou z bezedným dnem.

Bohužel u některých jedinců je tento názor a přístup k pomoci státu hluboce zakořeněn. Správný výklad pomoci státu v souvislosti s principem subsidiarity je jeho povinnost primárně pečovat o vytvoření podmínek, aby si každý mohl pomoci vlastním silami, vlastním přičiněním. Tady však narážíme na problém se subjektivním přístupem každého jedince. Předpokladem tedy je určitá výchova obyvatelstva k převzetí větší sebezodpovědnosti, k iniciativě v pomoci a svépomoci.

Domnívám se, že konkrétně v naší České republice může být problém v pochopení a naplňování principu subsidiarity. Zejména u generace občanů, kteří žili ve společnosti demokraticky socialistické, kde stát přebíral velký díl zodpovědnosti za jedince v přístupu ke svému životu. V současné společnosti je kladen stále větší důraz na uplatňování principu subsidiarity a tento zvyšující se důraz je nepochybně spojen s nastupující krizí sociální státu.

3. Princip participace - Krebs ve své knize uvádí: „Základní myšlenkou participace je, že lidé, jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími, musí mít také možnost účastnit se procesu, který vede k jejich přijímání a realizaci. V podstatě jde o to, aby lidé měli reálnou možnost podílet se na tom, co bezprostředně ovlivňuje jejich život (např. zdraví, zajištění v nemoci, ve stáří atd.). Naplňování principu participace je postupným, dlouhodobějším procesem, který lze ve zkratce nazvat jako přechod od člověka jako objektu převážně sociální politiky k člověku jako plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu.“⁴⁰

³⁹ Krebs, V., Sociální politika, 2007.

⁴⁰ Krebs, V., Sociální politika, str.36.

Uplatňování tohoto principu souvisí se subjektivním přístupem každého jedince. Předpokládá, že jedinci, (občané) jsou dobře vzdělaní a informováni, že si uvědomují svá práva i spoluzodpovědnost za vývoj společnosti ve které žijí. Důležitá je také určitá míra vyspělosti pro odpovědné sociální jednání.

2.2.6 Politika zaměstnanosti ⁴¹

Politika zaměstnanosti je těsně propojena s hospodářskou a regionální politikou. V České republice se realizuje v souladu s platnými zákonnými normami. Její financování se uskutečňuje v České republice na principu pojištění.

Jejími zdroji jsou:

- příspěvky na státní politiku nezaměstnanosti, které platí zaměstnanci, zaměstnavatelé a OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná)
- státní rozpočet, který čerpá prostředky na financování politiky zaměstnanosti z daní.

V souvislosti s politikou zaměstnanosti můžeme mluvit o aktivní politice zaměstnanosti, která zahrnuje zejména:

- podporu na hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání
- podporu a finanční spoluúčast úřadů práce na vytváření nových pracovních míst u zaměstnavatelů a pracovní příležitosti (např. veřejně prospěšné práce).

Podporu a finanční příspěvky těm uchazečům, kteří se rozhodnou pro drobné podnikání:

- programy podpor zaměstnavatelům, kteří zajišťují odbornou praxi a zaměstnávání absolventů škol
- programy podpor pro zvýšení zaměstnanosti zdravotně handicapovaných osob
- organizování a finanční spoluúčast na zabezpečování rekvalifikačních programů
- některé příspěvky zaměstnavatelům na uchazeče (např. na dopravu).⁴²

⁴¹ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

⁴² Krebs, V., Sociální politika, 2007.

2.2.7 Zdravotní politika

V České republice je zdravotnictví transformováno od roku 1990. Jeho cílem je vybudovat liberální a efektivně fungující systém založený na právech občanů k přístupu ke zdravotní péči. Právo na zdravotní péči je zakotveno přímo v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku, a je garantováno státem a financováno z fondu všeobecného zdravotního pojištění na principu povinné solidarity. Úloha státu se uplatňuje především v legislativní části, dále v oblasti financování a regulování.

Hrazená zdravotní péče zahrnuje:

- léčebnou péči, ambulantní a ústavní
- pohotovostní záchranou službu
- preventivní péči
- léky a prostředky zdravotní techniky a stomatologické výrobky
- lázeňskou péči a péči v dětských odborných léčebnách
- dopravu nemocných a náhradu cestovních nákladů
- posudkovou činnost
- prohlídku zemřelého pojištěnce a pitvu včetně dopravy do výše standardu.⁴³

2.3 Sociální politika v ČR

V případě České republiky považuji za nutné uvést sociální politiku v období před rokem 1989 a po tomto roce, kdy se postupně měnila společnost a s ní i struktura sociální politiky. A následně nastítnit, jakými směry se bude dál vyvíjet a jaké jsou příčiny tohoto vývoje.

2.3.1 Sociální politika před rokem 1989

Sociální politiku ČR nemůžeme přiřadit jen k jednomu typu. Vytvářela se současně s vývojem naší společnosti. Velký zlom samozřejmě nastal po roce 1989. Před tímto rokem v socialistickém zřízení byla sociální politika založena na jiných podmínkách, ať už politických, ekonomických, sociálních. Můžeme konstatovat, že to byl model rovnostářský a nivelizační, náročný na ekonomické zdroje, který stimuloval spíše pasivní chování a postoje obyvatel.

⁴³ Krebs, V., Sociální politika, 2007.

Důležitým rysem byl i tzv. sociální paternalismus.⁴⁴ Nejvíce se sociální politika blížila typu redistributivnímu. Sociální politika v socialistickém zřízení byla koncipována jako univerzální, a výlučný monopol v této oblasti měl stát.

2.3.2 Sociální politika po roce 1989

Po roce 1989 dochází k zásadním změnám v celé společnosti. Rostou příjmové a majetkové nerovnosti. Vznikají také nové sociální problémy, a to chudoba, sociální vyloučení (exkluze)⁴⁵ a nezaměstnanost. Tyto problémy přichází současně s nástupem tržní ekonomiky. Se změnami ve společnosti bylo nutné vytvořit novou podobu sociální politiky, která se vytvářela postupně a jsou v ní zastoupeny prvky všech uvedených typů. Problematické při vývoji sociální politiky po roce 1989 jsou hluboce zakořeněné sklony a přetrvávající tendence spoléhat na stát v oblasti sociální politiky. Domnívám se, že tento problém může přetrvávat po jednu generaci občanů, kteří prožili větší část svého života v socialistické společnosti. Ale záleží na každém z nás jak je schopen reagovat na změnu společenského zřízení.

Změnu v oblasti sociální politiky můžeme charakterizovat takto: Zeslabení prvků redistributivního typu, tzn. omezení sociální velikosti státu při posílení prvků výkonových a reziduálních a snaha o úspornou a účinnou sociální politiku. Domnívám se, že politické boje a v dalším případě boj o moc předimenzoval sociální výdaje státu a nyní máme před sebou rok 2011, kdy nastává období úsporných opatření v oblasti sociální politiky. Tato situace není zapříčiněna pouze špatnou sociální politikou státu, ale důležitou roli tu sehrává i fenomén globalizace.⁴⁶

2.3.3 Trendy ve vývoji sociální politiky

K vývoji sociální politiky v České republice Krebs uvádí: Budoucí podobu sociální politiky budou pravděpodobně ovlivňovat trendy jako jsou dynamičnost poznání, globalita, subjektivita, demografické poměry, nutné bude také proměňování ekonomických a sociálních idejí a cílů.

⁴⁴Paternalismus -otcovský, nadřazený, ale partnerský a ochranný přístup.
(<http://slovik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/paternalizmus>)

⁴⁵ vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 3.

⁴⁶ Globalizace je abstraktní fenomén, zahrnující různé změny společnosti, které vedly k větší propojenosti politických, sociokulturních a ekonomických událostí na globální úrovni.
(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Globalizace>)

Bude více zaměřena na větší zodpovědnost jedince za svou sociální pozici s menší účastí státu. Solidarita v sociální oblasti se bude více zaměřovat na nestátní instituce. Důležitým aspektem bude poměr pomoci státu a jednotlivce.

Zde si můžeme objasnit podrobněji konkrétní výše uvedené trendy v sociální politice státu:

- Dynamičnost poznání- jedná se o nástup nových technologií, vědeckých poznatků a informací. Tyto trendy budou spojeny se značnými sociálními pohyby a potenciálně budou vyžadovat daleko adaptabilnějšího jedince, který bude mít jisté morální kvality. Na druhé straně však sebou mohou nést i rizika konfliktů a sociální nestability.
- Globalista - vzájemná závislost a propojenost jedněch na druhých. Tímto nezůstane nedotčena ani závislost v sociální oblasti.
- Subjektivita - větší důraz bude kladen na jednotlivce, na jeho produktivitu, soutěživost, morální hodnoty, osobní odpovědnost a sociální kvality.
- Demografická situace - je úzce spojena s populačním vývojem, stárnutím populace a s přijatelnými existenčními podmínkami všech občanů, s migračními procesy, s riziky poškozování zdraví apod. Důležitá je také rodina, její role a fungování.⁴⁷

Směr vývoje sociální politiky v České republice můžeme posoudit podle toho jaké sociální reformy nás čekají. V příloze č. 2 je uveden úryvek z návrhu sociální reformy pro rok 2012,⁴⁸ který obsahuje základní změny v oblasti úspor veřejných financí pro rok 2012.

Při prostudování můžeme konstatovat, že směr kterým se ubírá sociální politika České republiky je zaměřen na úsporná opatření v oblasti finanční podpory státu občanům. Přínos spatřuji v tom, že jeden z cílů sociální reformy je lepší zacílení a adresnost sociálních dávek a jejich maximální účelnost.

⁴⁷ Krebs, V., Sociální politka, 2007.

⁴⁸ <http://portal.gov.cz/wps/portal>

2.4 Dílčí závěr

Sociální stát a sociální politika jsou v dnešní demokratické společnosti aktuální téma. Sociální politika je považována za jeden z pilířů pomoci občanům. Měla by fungovat na základě daných principů, ne vždy je však jednoduché tyto principy naplnit. Štědrý sociální stát snímá z jednotlivce míru vlastní zodpovědnosti za svou sociální situaci a naopak slabý sociální stát nechává zodpovědnost na jedinci i tam, kde by jeho pomoc měla být zabezpečena. Trendem ve vývoji sociální politiky bude převzetí většího podílu osobní zodpovědnosti jedince za svou sociální pozici s menší účastí státu. Pomoc v sociální oblasti bude více zaměřena na nestátní instituce.

3. Krize sociálního státu

S vývojem moderní společnosti dochází v sociální oblasti k výrazným změnám a jejich negativním dopadům na společnost i jedince, nastává krize sociálního státu. V této kapitole se věnuji tomu, čím jsou zapříčiněny současné problémy sociálního státu, jaké se vedou spory o jeho fungování a jaké důsledky a dopady mohou mít na společnost.

3.1 Příčiny vzniku krize sociálního státu a její důsledky

Keller uvádí: „*O sociálním státu a o hluboké krizi, ve které se nachází, se mluví stále hlasitěji po celé Evropě. Dokonce to vypadá, že tvrdá kritika sociálního státu ze strany jedněch a zoufalá snaha druhých zachránit z něj, co se zachránit ještě dá, tvoří v současnosti ústřední osu veškeré politiky.*“⁴⁹ Keller zde popisuje situaci v Evropě, ale tato skutečnost se týká i České republiky. Můžeme to pozorovat ve veřejném životě a v tom, jakými problémy se zabývá naše politická, sociální, ekonomická a kulturní scéna. Sociální stát měl za úkol zmírnit negativní dopady tržního systému a ochránil ty, kteří z nějakého důvodu nejsou schopni těmto dopadům sami čelit. Sociální stát je nezbytný.

Jako základní spor kritiky sociálního státu Keller uvádí: „*Kritici zprava viní sociální stát z toho, že trh nadměrně svázel a tím mu zabránil, aby vyřešil všechny problémy společnosti zcela sám. Kritici zleva mu vytýkají, že svými sociálně kompromisními opatřeními zachránil systém, který stojí u kořene produkce sociálních nerovností a odcizení.*“⁵⁰ Tato kritika, sama o sobě ještě nezakládá v tak velké míře podnět k oslabení sociálního státu. K jeho oslabení a následné krizi dochází vlivem tlaku moderní společnosti, jejích aspektů a dalšího vývoje. Měnicí se moderní společnost má velký podíl na krizi sociálního státu.

⁴⁹ Keller, J., Soumrak sociálního státu 2005, str. 9.

⁵⁰ Keller, J., Soumrak sociálního státu 2005, str. 15.

Společnost se v posledních letech mění zejména v těchto oblastech:

- Flexibilizace práce - pojem flexibilizace práce je nový fenomén. Keller uvádí: *„Flexibilizace práce znamená v zásadě dvojí: jednak jsou namísto plnohodnotných standardních pracovních smluv upřednostňovány dílčí a krátkodobé kontrakty na omezenou pracovní dobu, jednak sílí tendence předcházet od klasického zaměstnaneckého poměru k mnohem volnějším vztahům mezi firmou a formálně samostatnými dodavateli a subdodavateli jednotlivých produktů a služeb.“*⁵¹

Takto řešit zaměstnávání lidí je podle mých informací a zkušeností upřednostňováno i v České republice. Zejména využívají tohoto fenoménu nadnárodní společnosti. A jaké jsou dopady na fungování sociálního státu? Lidé nemají jistotu dlouhodobějšího zaměstnání, mají nízký příjem a odvádí méně na svém pojištění a na daních. Dalším důsledkem je, že z důvodů nízkých příjmů žádají o různé druhy sociálních dávek, což zatěžuje sociální stát. Můžeme konstatovat, že přispívají méně do státní pokladny než kdyby byli zaměstnání plnohodnotně.

- Flexibilizace rodiny - podle mého názoru se nachází současná rodina v krizi, není zde již zastoupen jeden z rodičů jako ten hlavní živitel. Narůstá počet rozvodů⁵² nesezdaných manželství, bezdětných párů a největší problém bych viděla v rolích matek samoživitelek. Rodina už není ta stabilní sociální jistota, ale jen průchozí instituce. Přizpůsobuje se, tedy spíše je nucena se přizpůsobovat změnám ve společnosti. Dopadem je to, že jsou tu další potenciální žadatelé sociálních dávek a tím větší finanční zatížení státu. Tato flexibilita rodiny má i druhou stranu. Sociální stát zastřešuje rizika opuštění rodiny a tím i její soudržnost.
- Pokles porodnosti - trendem současné doby je velký propad v počtu narozených dětí a už nyní je i širší veřejnost seznámena s tím, že v blízké budoucnosti nebude vyvážený poměr těch, kdo budou pracovat a odvádět peníze do státního rozpočtu a starobních důchodců.

⁵¹ Keller, J., Soumrak sociálního státu 2005. str. 27.

⁵² <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

- Stárnutí populace - tento fenomén jde ruku v ruce s poklesem porodnosti. Oba dva jsou vzájemně propojeny a nárůst starších osob⁵³ v poměru k osobám ekonomicky aktivním bude do budoucna nepříznivý. Počet osob pobírající starobní důchod bude více než osob ekonomicky aktivních. Nabízí se nám tu otázka. Bude nutné, aby se občané sami zabezpečili na stáří? Nemají spoléhat jen na zabezpečení státu? Těmto otázkám se dále věnuji v praktické části mé bakalářské práce.
- Globalizace - problém globalizace dnešního světa je téma velice obšírné. Globalizace jako taková není předmětem mé bakalářské práce. Pro moji práci je důležité se podívat na tento fenomén v souvislosti s tím, jaké negativní dopady může mít na vývoj sociálního státu a jaké mohou být následné dopady v oblasti sociálních jistot zabezpečované státem. Domnívám se, že problém globalizace se dotýká více či méně každého občana.

Keller uvádí: „Není snadné přesně určit váhu globalizace při prohlubování potíží sociálního státu. Je to úkol o to nesnadnější, že prudké spory jsou vedeny o sám charakter tohoto celosvětového procesu.“⁵⁴ Jedna ze základních negativních příčin vlivu globalizace je také spatřována v oblasti zaměstnanosti a vlivu nadnárodních firem. Vlivem globalizace se otevřely pracovní trhy a velké firmy už nejsou uzavřeny do hranic národních států. Nepodílí se na financování sociální politiky. Globalizace přinesla to, že tyto firmy své zisky rozmnožují v zemích, kde je levná pracovní síla, ale i chudoba a kde je málo prostředků na sociální výdaje. Keller tento vliv globalizace popsal takto: „Toto rozpojení sociálna a ekonomiky patří k nejhrozivějším důsledkům globalizace a jednotlivé státy jsou vůči němu stále bezradnější.“⁵⁵

⁵³ ČSÚ uvádí předpoklad, že v roce 2015 bude mít nárok na důchod 2,4 mil. lidí, v roce 2020 2,6 mil., a v roce 2030 3 mil., odhad je podle platného zákona. Podle novely 306/2008 Sb., v roce 2015 2,3 mil. osob, v roce 2020 2,4 mil. osob a v roce 2030 2,6 mil., osob. Počet osob s nárokem podle novely se sice snižuje, ale křivka celkového počtu s nárokem na starobní důchod se zvyšuje.
(http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/odhad_poctu_osob_s_narokem)

⁵⁴ Keller, J., Soumrak sociálního státu, 2005 str. 35.

⁵⁵ Keller, J., Soumrak sociálního státu, 2005 str. 39.

3.2 Spory o sociální politiku ČR

Sociální politika v České republice je nyní aktuální diskutované téma. V knize M. Potůčka, Křižovatky sociálního státu mne zaujal vyhraněný názor našeho současného prezidenta Václava Klause: „*Nemyslím si, že existuje lepší sociální politika než je silná tržní ekonomika.*”⁵⁶

Prezident Václav Klaus je teoretik, který se hlásí ke konzervativním a neoliberalním myšlenkovým tradicím. Na tento názor se může pohlížet jako na takový, který neobsahuje myšlenku sociálna, tzn. nezaměřuje se na sociální stránku věci. Z mého pohledu ale je v základě nutná silná tržní ekonomika, která zakládá podmínky silného sociálního státu. Neboť čím lépe bude prosperovat, tím více se bude odvádět financí do státní kasy. Otázkou ale je, jak se s těmito prostředky naloží a jaké částky a hlavně jakým způsobem budou rozdělovány, aby pomáhaly těm opravdu potřebným, kteří se těžko vyrovnávají se sociálními riziky a dopady tržní ekonomiky. Na poli politického spektra nejsem žádný odborník, dovoluji si tuto skutečnost posuzovat jen jako občan.

Potůček M., ve své knize Křižovatky sociálního státu dále zveřejnil článek Václava Klause s názvem „Principy zdravé sociální politiky” a zde mě zaujaly názory pana prezidenta např. jak charakterizuje sociální politiku: „*Je přitom třeba zdůraznit, že jde o solidaritu mezi občany nikoli o „péči společnosti” o občany.*”⁵⁷ Dále zde uvádí, co je zdravá sociální politika. Toto označení sociální politiky jsem zatím nenašla v žádné literatuře, kterou jsem prostudovala k této práci a podle mého názoru je charakteristika velmi zdařilá. Uvádí: „*zdravá sociální politika spočívá na trojí odpovědnosti:*

Za první jde o odpovědnost státu vůči daňovým poplatníkům, tj. občanů, z jejichž peněz je sociální politika financována: Stát jim odpovídá za to, že objemem finančních prostředků, který vyčlení na sociální účely, nebude vydán neefektivně, že nepůjde na úkor poskytování nezbytného rozsahu veřejných statků (např. školství, policie nebo životního prostředí).

Sociální dávky budou směřovat k lidem, kteří tuto pomoc skutečně potřebují.

⁵⁶ Klaus, V., in: Potůček, M., Křižovatky sociálního státu, 2006. str. 73.článek B 1. Ideová východiska a spory o povahu sociální politiky.

⁵⁷ Klaus, V., in: Potůček, M., Křižovatky sociálního státu, 2006. str. 260. Článek D 5. Principy zdravé sociální politiky.

Za druhé je zde odpovědnost příjemců sociálních dávek vůči těm občanům, kteří na tyto dávky přispívají. Příjemci sociálních dávek si musí být vědomi toho, že dávky, které dostávají, nejsou jakýmsi povinným plněním jejich nároků, nýbrž že jsou podmíněny pomocí, za kterou jejich spoluobčané očekávají i jejich vlastní zvýšené úsilí o řešení tíživé sociální situace.

Za třetí je zde odpovědnost státu vůči příjemcům sociální pomoci. Existují zkušenosti z řady zemí, že je špatně pojatá sociální péče státu schopna narušit a v mnoha případech dokonce rozvrátit tradiční rodinné vazby. Bombastické a přebujelé sociální programy v některých hospodářsky vyspělých zemích, nekriticky a populisticky prosazované levicovými stranami pod politicky přitažlivým heslem „stát blahobytu“ (welfare state), jimiž stát na sebe ve stále rostoucí míře přebírá odpovědnost za děti, studující, za staré lidi atd. postupně rozleptávají cenné a nenahraditelné předivo přirozených vazeb vzájemné odpovědnosti a péče uvnitř rodiny.”⁵⁸

Z výše uvedené citace je zřejmé jak by měla sociální politika fungovat vůči odpovědnosti ke svým občanům. Její fungování je však také závislé na tom, jaké politické strany jsou zastoupeny ve vládě.

3.3 Dílčí závěr

Krise sociálního státu postihuje v současné době všechny oblasti našeho života a ovlivňuje život každého jedince, který v této společnosti žije. Sociální stát je nezbytný, protože jeho úkolem je mírnit negativní důsledky tržního systému. Spory, které se vedou v České republice o sociální politiku je v základu charakterizováno v citaci Klause V. v závěru této kapitoly

Každý sám za sebe a za svou rodinu by měl zodpovědně přistupovat ke svým sociálním jistotám. Tam, kde nastávají problémy, tam shledávám prostor pro obor sociální pedagogiky, která může napomáhat ke zkvalitnění přístupu jedinců a k jejich větší zodpovědnosti ke svým sociálním situacím.

⁵⁸ Klaus, V., in: Potůček, M., Křižovatky sociálního státu, 2006. str. 261. Článek D 5. Principy zdravé sociální politiky.

4. Podíl sociální pedagogiky na výchově společnosti k solidaritě a subsidiaritě

Poslední kapitola teoretické části bakalářské práce se zabývá problematikou výchovy společnosti a jedinců v souvislosti s jejich přístupem k zodpovědnosti za svou sociální situaci. Pojednává o tom, jak může sociální pedagogika působit výchovně na jedince, kteří mají v této oblasti problémy.

V první části je stručně popsáno vymezení pojmu sociální pedagogika, charakteristika sociálního pedagoga a úkol sociální pedagogiky ve výchově.

V další části této kapitoly nastiňují možnosti sociální pedagogiky ve výchově jedince a společnosti k solidaritě a subsidiaritě. Závěrečná podkapitola je zaměřena na práci sociálních pedagogů na odborných pracovištích.

4.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika a charakteristika sociálního pedagoga

Ve vztahu k tématu, kterým se zabývám v této práci, se mi jeví jako vhodné vymezení sociální pedagogiky podle K. Mollenhauera, kterého cituje B. Kraus ve své knize *Základy sociální pedagogiky* a uvádí: „*sociální pedagogika pojmově označuje skupinu nových pedagogických opatření a institucí, které vznikly jako odpověď na typické problémy moderní společnosti. Úkolem sociální pedagogiky je vytvoření rovnováhy mezi požadavky a motivy jedince a strukturou nároků daných společností.*”⁵⁹

Dále mě zaujala charakteristika P. Klímy v knize B. Krause, který uvádí sociálního pedagoga jako: „*specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení na osoby a sociální skupiny především tam, kde se životní způsob a praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utváření vlastní identity.*”⁶⁰

⁵⁹ Mollenhauer, K., in: Kraus, B., *Základy sociální pedagogiky*, 2008, str.41.

⁶⁰ Klíma, P., in: Kraus, B., *Základy sociální pedagogiky*, 2008, str. 198.

Charakteristika sociální pedagogiky a sociálního pedagoga nám nastínila základní směry toho oboru. Základním úkolem sociální pedagogiky je naučit jedince uplatnit se a plnohodnotně žít ve společnosti.

Ve své knize Kraus uvádí jako předmět úkolu sociální pedagogiky toto: „*pokud jde o vymezení předmětu zájmu, tj. obsahu oboru, někteří autoři zdůrazňují především otázku životní pomoci. Jde o pomoc, kterou potřebují lidé, nejsou-li schopni samostatně spravovat své záležitosti, když se musejí vypořádávat se životními úkoly, problémy a ohrožování v různých prostředích a při hledání optimálních forem kompenzace různých nedostatků.*”⁶¹

Sociální pedagogika je specifická tím, že se zaměřuje na již problémové sociální skupiny, které spíše využívají pomoc ostatních, než aby se aktivněji podíleli na zlepšení své sociální situace. U těchto sociálních skupin by hlavním cílem sociální pedagogiky měla být výchova k posílení jejich zodpovědnosti za svou sociální situaci.

4.2 Podíl sociální pedagogiky na výchově jedince

Jak uvádí v úvodu své knihy Kraus: „*Význam výchovy při společenském uplatnění člověka, tedy její sociální funkci, vyzvedá především Platon. Podle něho může výchova jako jedna z forem státního donucování zajistit bezproblémové fungování státu. Chybí zde však myšlenka lidského soucítění s těmi, kteří se ocitnou v nouzi. Každý by měl být soběstačný, vzdorovat osudu a nedožadovat se soucitu. Úvahy, že stát nemůže zákony a způsobem vlády zlepšit morálku a že je třeba podat pomocnou ruku trosečnickovi, najdeme až u římského filozofa Seneky.*”⁶² Platon⁶³ je považován za původce úvah o sociální funkci výchovy. Kant⁶⁴ doplnil tuto úvahu o morálku a sociální citění a zdůrazňoval ideje všelidské solidarity.

Každý člověk je jiný, má jiné morální hodnoty a zásady a podle těchto kritérií reguluje svoje chování. Důležitou úlohu v osobnosti člověka má i výchova, vlivy prostředí, rodiny a společnosti.

61 Kraus, B., Základy sociální pedagogiky, 2008, str. 45.

62 Kraus, B., Základy sociální pedagogiky, 2008, str. 9.

63 Platon (řecky Πλάτων, 427 př. n. l. – 347 př. n. l.), byl řecký filosof, pedagog a matematik. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších a nejvlivnějších myslitelů vůbec.
(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Platon>)

64 Immanuel Kant (22. dubna 1724 Královec – 12. února 1804 Královec) byl německý filosof, jeden z nejvýznamnějších evropských myslitelů a poslední z představitelů osvícenství.
(http://cs.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant)

Sociální pedagogika by neměla být zaměřena pouze na jedince nebo sociální skupiny rizikové, které jsou specifické svými výchovnými problémy a odlišnostmi při výchově a začleňování do společnosti. Sociální pedagogika by měla fungovat i jako primární sociální prevence, kdy se snažíme jedince vychovávat k takovému jednání, aby dokázal v určité míře předcházet nepříznivým sociálním situacím. Pokud se již nachází v uvedené situaci, naučit jej řešit aktivněji její důsledky.

Změnit zažitě stereotypy převzaté z rodin, kde se přenáší z generace na generaci, to by měl být hlavní úkol sociálních pedagogů. Výchovným působením je vést k principu subsidiarity se základní myšlenkou, že v první řadě by měl člověk hledat pomoc sám u sebe nebo svých nejbližších a až tyto mechanismy selžou vyhledat pomoc státu.

Důležité je seznámit společnost i jednotlivce s tím, že situace v oblasti zabezpečení sociálních jistot státem bude nižší a nižší. Osobních krizí způsobených neschopností přijmout větší díl odpovědnosti za vlastní sociální pozici bude přibývat. Tuto skutečnost mohou potvrdit svými zkušenostmi s klienty Občanské poradny. Občanů, kteří se nachází v nepříznivých sociálních situacích narůstá a s tím i nutnost jejich řešení.

4.3 Práce sociálních pedagogů na odborných pracovištích

Změnami ve společnosti došlo k potřebě založení organizací, které se zaměřují na jedince, kteří si sami nedokáží pomoci a nedokáží a nejsou schopni se přizpůsobit změnám ve společnosti ve které žijí. V České republice vzniklo mnoho pracovišť, které se zaměřují na danou problematiku. Vznikají specializované většinou neziskové, nestátní organizace, které se vzájemně doplňují a spolupracují mezi sebou.

Pracuji v Občanské poradně⁶⁵ jako dobrovolný pracovník. Naše práce je zaměřena na pomoc v klientům v oblasti sociálních služeb. Poskytujeme poradenskou pomoc a nabízíme zázemí po celou dobu trvání obtíží. Klienti k nám však přichází i s jinými druhy problémů jak např. rodina a mezilidské vztahy majetkoprávní vztahy, pracovní právní vztahy a zaměstnanost, občanské soudní řízení, sociální zabezpečení, dluhová problematika apod.

65 Občanská poradna Brno je registrovaný poskytovatel sociální služby odborného sociálního poradenství podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Identifikátor služby: 8379887.

Případ od případu je jiný. Ke každému klientovi je nutno přistupovat individuálně a tady spatřuji prostor pro práci sociálního pedagoga a obor sociální pedagogiky. Domnívám se, že tento osobní přístup přináší klientům sociální oporu,⁶⁶ která je velmi důležitá k nastolení důvěry klienta a poradce. Pro názornost uvádím malou studii případu jednoho klienta.

Jeho nepříznivá sociální situace spočívala v tom, že ztratil zaměstnání, odešla od něj žena, byl v předdůchodovém věku, dlužil na nájemném. Situace byla už taková, že se měl vystěhovat z bytu. Rezignoval na svůj život a začal se smířovat s životem na ulici. Jeho přístup k poradcům byl negativistický až nepřátelský. Byl přesvědčen, že za jeho situaci může společnost. S tím jak se k němu zachovala, kam až jej dovedla. A ona teď mu musí pomoci.

Prvním důležitým krokem poradce je vyslechnout klienta, navodit atmosféru bezpečí a pochopení jeho situace. Správným dotazováním zjistit objektivnost situace. Informovat klienta o možnostech řešení jeho situace. Důležitým aspektem je také jeho aktivní zapojení. Informovat jej, v jakých oblastech mu může stát pomoci. Důležité je však zdůraznit to, že pomoc státu není stálá, ale pouze dočasná. V tomto konkrétním případě jsme postupně zjistili, že klient se aktivně nepodílel na řešení své nepříznivé sociální situace. Stěžoval si, že mu stát nepomůže, ale zjištěním objektivních skutečností vyšlo najevo, že klient si nehledal práci. Po několika návštěvách poradny se jeho přístup začal měnit a uvědomoval si, že bez svého aktivního zapojení se jeho nepříznivá sociální situace nezmění.

Našel si práci, ale vystěhování z bytu se už nadalo zabránit. Naštěstí se dočasně ubytoval u známých a požádal o pomoc také svou rodinu.

Prostor pro obor sociální pedagogiku spatřuji v oblasti práce s klienty. Podle mých zkušeností nejsou dostatečně informováni o situacích, které mohou nastat v případech, že se dostanou do nepříznivých sociálních situací, pohlíží na svoji sociální situaci jako na neřešitelnou a cítí se sociálně vyloučení. Úkolem sociální pedagogiky by mělo být změnit tyto postoje a motivovat je k aktivnějšímu přístupu k vyřešení své situace a plnohodnotnému životu.

⁶⁶ Sociální oporu můžeme definovat jako pomoc, která je poskytována druhými, člověku, který se nachází v náročné, zátěžové a tíživé situaci. Křivohlavý, 2001: in Novák, S., Psychologie zdraví a nemoci, 2007 str. 66

Důležité je působit na společnost a jedince tak, aby tato činnost byla cílená a efektivní. V těchto organizacích je pomoc zaměřena na konkrétního klienta a dovolují si tuto činnost hodnotit jako cílenou a efektivní.

V poradně pracuji čtyři roky a mohu posoudit tu skutečnost, že nároky na pracovníky poraden se stále zvyšují. V posledních letech, již ve většině z nich pracují odborní poradci s vysokoškolským vzděláním zaměřeným na sociální pedagogiku a úroveň práce s klienty se zkvalitňuje. Informace, které podáváme a které mají klienti k dispozici se stále rozšiřují. Pořádáme školení pro sociální skupiny, které se nacházejí v nepříznivých sociálních situacích, spolupracujeme s odbornými institucemi apod.

Považuji za důležité zmínit, že pomoc státu je důležitá a nutná pro tyto jedince, kteří mají omezené možnosti řešit své sociální situace. Domnívám se, že tady by měla být pomoc a podpora státu zabezpečena. Stát může v určité míře tyto občany zabezpečit po finanční stránce, ale pomoc v oblasti informací, rad a i psychické podpory je úkolem neziskových organizací. Sociální pedagogika může být nástrojem této pomoci.

4.4 Dílčí závěr

Sociální pedagogika, jak jsem shrnula v této poslední kapitole, je obor, který má velkou budoucnost. Tím jakými směry se vyvíjí naše společnost, je její úloha pro budoucí generace velice důležitá a nezbytná. Domnívám se, že je potřeba ji dále rozvíjet ať na poli teoretickém či pak následně v praxi.

II. APLIKAČNÍ ČÁST

1. Cíl průzkumu

Domnívám se, že problému zajištění sociálních jistot je věnována v současné době zvýšená pozornost. Podle mého názoru je důležité znát, jaký přístup k jejich zajištění a ochraně mají různé sociální skupiny v naší společnosti.

Pracuji v Občanské poradně a podle mých zkušeností je tento přístup rozdílný. Zejména u těch jedinců, kteří se nedokáží orientovat v dnešní společnosti, jenž je založena na tržním principu. Spoléhají ve větší míře na stát, a to i ve věku, kdy mají možnosti se aktivněji podílet na zlepšení své sociální situace. Tato skutečnost mě vedla k výběru zaměření cíle průzkumu mé bakalářské práce.

Cílem průzkumu je realizovat drobný sociologický průzkum zaměřený na to, co je považováno ve zkoumané sociální skupině za sociální jistoty a jaká je jejich hierarchie. Výsledky tohoto průzkumu pak následně použít pro zkvalitnění práce s klienty v Občanské poradně.

1.1 Metody

Při průzkumu jsem si zvolila metodu kvantitativní. Jako průzkumný nástroj jsem použila anonymní dotazník. Provedla jsem analýzu experimentálně získaných dat a posléze o takto získaných poznacích diskutuji. Vzhledem k zvolenému cíli považuji tuto metodu za nejvhodnější. Kvantitativní metoda je charakteristická tím, že se pracuje s čísly a používají se prostředky matematiky. Data se sčítají, vyjadřují se v procentech, používá se matematický průměr apod. Výhodu této metody spatřuji v tom, že forma dotazníková je anonymní a respondenti mají zaručenou anonymitu. To je může lépe motivovat, aby na odpovědi odpovídali věrohodně. Pokud bych si zvolila např. metodu rozhovoru, mohli by mít respondenti v některých oblastech problémy s přiznáním své skutečné sociální situace. Výsledky průzkumu by mohly být zkreslené a nevyovídající.

Za účelem naplnění cíle bakalářské práce jsem formulovala otázky následovně. První tři otázky jsou zaměřené na věk, vzdělání a povolání respondenta. Tento výběr, jak se domnívám, je důležitý pro další vyhodnocování dotazníku, neboť zaměstnanec bude mít pravděpodobně jiné priority v sociálních jistotách a jinou představu o jejich zajištění než např. důchodce. Tato skutečnost je důležitá, aby výsledky dotazníku byly přesnější a vypovídající.

Následují otázky, které na sebe navazují. Jejich návaznost spočívá v tom, že první otázka je vždy formulována jasně ano ne a podle druhu odpovědi následuje navazující otázka otevřená s tím, aby respondenti popsali důvody a stručně vysvětlili odpovědi. Tato skutečnost mi umožní specifikovat určité pojmy, jak je respondenti pochopili a zda dobře rozuměli formulaci otázky.

Následují otázky, kde respondenti vybírají z několika možností odpovědí a označují pořadí zvoleného výběru dle svých priorit. Tento typ otázek jsem považovala za vhodný k následnému zpracování zvolenou formou. Obě dvě reprezentativní skupiny měly stejnou skladbu otázek.

1.2 Respondenti

V oblasti sociálního průzkumu se může vyskytnout jistý problém se zajištěním reprezentativnosti souboru. Při mém průzkumu jsem si vybrala dva odlišné soubory, které měly svá rozdílná specifika a kritéria ve výběru sociálních skupin.

První skupina jsou lidé, kteří se nachází v problémových životních situacích a jsou klienty Občanské poradny v Brně. Druhou skupinou jsou lidé, kteří se nenachází v problémových životních situacích. Tito respondenti byli vybráni náhodně. Jako určité riziko ve výběru druhé skupiny spatřuji to, že i náhodně vybraní respondenti by se mohli nacházet v nepříznivé životní situaci a být klienty Občanské poradny. Obě dvě skupiny mají stejný počet respondentů, a to 22.

1.3 Hypotéza

K výše popsanému cíli mé bakalářské práce jsem si stanovila hypotézu, ke které mě motivovala moje práce s klienty Občanské poradny.

Formulace hypotézy:

„Domnívám se, že sociální skupina, která se nachází v problémových životních situacích, má na rozdíl od sociální skupiny, která se nenachází v problémových životních situacích, jiné priority v sociálních jistotách a způsobu jejich zajištění. První skupina klade větší důraz na úlohu státu v tomto směru než druhá skupina, která cítí větší podíl osobní zodpovědnosti za své sociální jistoty.“

1.4 Výsledky průzkumu

Průzkumu se zúčastnilo 22 respondentů skupiny klientů Občanské poradny (1. skupina) a 22 respondentů (2. skupina).

Otázka č.1 Jsem:

a) zaměstnanec	b) zaměstnavatel	c) samostatně výdělečně činný
d) nezaměstnaný	e) samoživitelka	f) důchodce
g) student	h) žena/muž na mateřské dovolené	

1. skupina:

- Více než polovina respondentů bylo zaměstnaných (59 %), následovala skupina důchodců (36%), studenti byli zastoupeni (4,5 %), osoby samostatně výdělečně činné nebyly zastoupeny vůbec.

2. skupina:

- Více než polovina respondentů bylo zaměstnaných (68 %), následovala skupina studentů (13,6 %), osoby samostatně výdělečně činné (3,6 %), důchodci (4,5 %) a nezaměstnaní nebyli zastoupeni vůbec.

Otázka č. 2 Věk:

- V první skupině je zastoupeno ve věkové kategorii 28-55 let 11 respondentů (50%), ve věkové kategorii 56-70 let 10 respondentů (45,4 %) a 1 respondent (4,5 %) ve věkové kategorii 18-25let.
- V druhé skupině je zastoupeno ve věkové kategorii 28-55 let 16 respondentů (77,7 %), ve věkové kategorii 56-70 let 2 respondenti (9 %) a 4 respondenti (18,2 %) ve věkové kategorii 18-26 let.

Otázka č. 3 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

1. skupina:

- Podle **vzdělání** převažovaly osoby se středoškolským vzděláním s maturitou (41 %), na druhém místě byli vyučení (13,6 %) a na posledním (4,5 %) vysokoškolsky vzdělaní respondenti.

2. skupina:

- Podle **vzdělání** převažovaly osoby se středoškolským vzděláním s maturitou (72,7 %), následovala skupina vysokoškolsky vzdělaní respondenti (27,3 %), se základním vzděláním nebyli zastoupeni vůbec.

Otázka č. 4 Jak byste zhodnotili Vaši současnou sociální situaci?

a) spokojen, b) nespokojen

- Spokojen se svou životní situací nebyl žádný respondent, 100% jich bylo nespokojeno.
- Spokojeno se svou životní situací bylo 95,5 % respondentů, 4,5 % jich bylo nespokojeno.

Otázka č. 5 V případě záporné odpovědi na předchozí otázku stručně charakterizujte, v čem nejste spokojeni se svojí sociální situací?

1. skupina:

- **Důvodem nespokojenosti** byly v převážné míře finanční potíže a to u skupiny důchodců ve 100 %. U zaměstnaných převažovala dluhová problematika, velká míra zadluženosti (69 %), následovaly problémy s bydlením (15,4 %) dotazovaných a na posledním místě zdravotní problémy (7,7 %).

2. skupina:

- Důvod nespokojenosti uvedl student, a to nespokojenost se svou prací.

Shrnutí:

Z těchto výsledků vyplývá ta skutečnost, že finanční problémy v důchodovém věku jsou převažující a výše starobních důchodů je nedostačující.

Otázka č. 6 Co si představujete pod pojmem nepříznivá sociální situace?

Respondenti obou zkoumaných skupin stručně popsali, co je to **nepříznivá sociální situace**.

Přehled uvádím v tabulce č. 1

Tabulka č. 1. Pojem nepříznivá sociální situace.

	Klienti OP	2. sociální skupina
ekonomická	11	3
nezaměstnanost	0	10
nemoc	1	7
bydlení	3	6
předluženost	7	7
sociální vyloučení	2	3
nenaplňování základ.lidských potřeb	0	3
nedost. vzdělání	3	1
rodinné problémy	1	4
stáří	5	0

Shrnutí:

Z odpovědí můžeme vyvodit závěr, že se obě skupiny v základních aspektech shodly a správně pochopily pojem. Převážná část klientů OP uvedla ekonomické problémy, tento výsledek odpovídá předpokladům. Klienti se nachází ve finanční tísní, a s tím také ve většině případů do poradny přicházejí. Druhá sociální skupina uvedla v převážné části ztrátu zaměstnání. Vypovídá to o skutečnosti, že si uvědomují, jak je pro ně důležité mít zaměstnání. Pouze hypoteticky předpokládají, co by pro ně ztráta znamenala. Větší rozdíl vidíme v položce stáří, ale zde musíme brát zřetel na složení skupin. Ve skupině 1 jsou z větší části zastoupeni důchodci oproti skupině 2, kde je jejich zastoupení výrazně menší. Ostatní odpovědi se výrazně neliší.

Překvapivou odpovědí je ta skutečnost, že obě zkoumané skupiny měly stejný počet respondentů v oblasti zadluženosti.

Závěrem můžeme konstatovat, že všichni dotazovaní věděli, co je nepříznivá sociální situace. Pro každého byla trochu jiná, ale v základu ji definovali správně.

Otázka č. 7 Myslíte si, že se nacházíte v nepříznivé sociální situaci?

1. skupina:

- V nepříznivé sociální situaci se nacházelo 100% respondentů.

2. skupina:

- V nepříznivé sociální situaci se nenachází 100% respondentů.

Otázka č. 8 Co považujete za příčinu Vaší nepříznivé sociální situace?

V konkrétních případech respondenti uváděli jaká je příčina jejich nepříznivé životní situace.

- První skupina na prvních místech uvedla jako příčiny své nepříznivé sociální situace, finanční problémy, předluženost a můžeme k tomu přiřadit ztrátu zaměstnání, což vede také ke zhoršení ekonomické situace.
- Druhá skupina na otázku neodpovídala, neboť se nenacházela v nepříznivé sociální situaci.

Shrnutí:

Z výsledků porovnání, co je nepříznivá sociální situace a co je její příčinou, bylo dokázáno, že otázky byly správně pochopeny.

Otázka č. 9 V případě, že jste se ocitli v nepříznivé sociální situaci nebo byste se v ní ocitli, kde budete hledat pomoc?

Pro přehlednost jsem volila rozdělení do tabulky podle umístění na prvních třech pořadových místech s porovnáním obou skupin.

Výsledky uvádím v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2

Pořadí	druh pomoci	počet respondentů 1 skupiny	druh pomoci	počet respondentů 2 skupiny
1. místo	stát	11	nikde, budu řešit situaci sám	18
2. místo	stát	8	rodina	15
3. místo	rodina	9	příbuzní	9

Shrnutí:

Srovnáním výsledků obou skupin zobrazených v tabulce č. 2 jsem zjistila následující:

- Respondenti první skupiny uvedli možnost „**stát**” na prvním místě a to v počtu 11 respondentů (50 %), na druhém místě uvedlo „**stát**” 8 respondentů (36 %) a na třetím místě „**rodina**” s počtem 9 respondentů (41 %).
- Respondenti druhé skupiny uvedli pořadí podle mého předpokladu. Na prvním místě uvedli možnost „**nikde, snažili by se hledat pomoc sami**”, a to v nejvyšším počtu 18 respondentů (81,8 %). Na druhém místě se umístila možnost „**rodina**” s počtem 15 respondentů (68 %) a na třetím místě „**příbuzní**” s počtem 9 (41 %).

Od 4. do 7. místa nebyly výsledky výběru možností diametrálně odlišné při porovnání obou skupin. V tabulce č. 3 uvádím přehled výsledků.

Tabulka č. 3

Pořadí	druh pomoci	počet respondentů 1.skupiny	druh pomoci	počet respondentů 2. skupiny
4. místo	přátelé a známí	8	přátelé a známí	8
5. místo	příbuzní	6	stát	9
6. místo	charita	10	charita	7
7. místo	cizí osoba	10	charita	9

Shrnutí:

Z výsledků uvedených v tabulce jsem došla k závěru, že nejméně by pomoc v nepříznivých sociálních situacích hledaly obě skupiny u **charity a u cizí osoby**.

Domnívám se, že hledat pomoc u organizací jako je charita apod. není v naší společnosti zvykem, protože v minulosti tyto organizace nebyly zastoupeny v takové míře jako nyní.

Další důvody spatřuji v neinformovanosti občanů o možnostech jejich pomoci. V neposlední řadě by tu svoji roli mohl hrát i stud jednotlivců obracet se na charitu a podobné instituce.

Tyto výsledky nám ukazují, že není diametrálního rozdílu mezi skupinami.

Otázka č. 10 Myslíte si, že máte dostatek možností se aktivněji podílet na zlepšení své sociální situace?

- V první skupině odpovědělo ano 45,5 % dotazovaných, ne 54,5 %.
- V druhé skupině odpovědělo ano 86,4 % dotazovaných, ne 13,6 %.

Shrnutí:

Z výsledků jsem vyvodila závěr, že druhá skupina pociťuje, že **má dostatek možností** aktivněji se podílet na zlepšení své sociální situace. Přihlédnou však musíme také k záporným odpovědím. Vysvětlením by mohla být skutečnost, že v 45,4 % byla zastoupena věková kategorie 56-70 let, a proto neshledávají dostatek možností se aktivněji podílet na zlepšení své sociální situace. Domnívám se, že důvody v této kategorii mohou být např. zdravotní, nebo i předdůchodový věk a menší uplatnění na trhu práce.

Naopak u první skupiny převažovaly odpovědi, že **nemá dostatek možností**. Rozdíl v počtu odpovědí „ano“ „ne“ nebyl u této skupiny tak velký. Kladné odpovědi uvedli zaměstnaní, kteří jsou v této skupině zastoupeni v 59 %. Opět zde musím přihlédnout ke složení skupin. V první skupině jsou ve větší míře zastoupeni důchodci a ti uvedli, že nemají dostatek možností se aktivněji podílet na zlepšení své sociální situace. Důvody mohou být jak se domnívám většinou zdravotní.

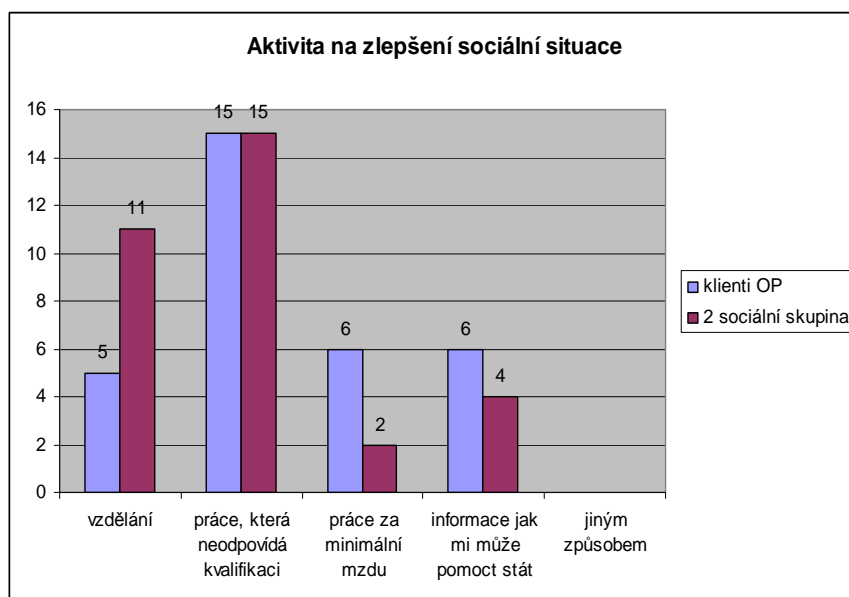
Pro podrobnější posouzení této skutečnosti, by bylo vhodné doplnit do dotazníku otázku. V čem spatřují nedostatek možností aktivněji se podílet na své sociální situaci?

Otázka č. 11 Která z uvedených možností by byla pro Vás přijatelná?

Respondenti měli vybrat z několika možností.

Výsledky uvádím v grafu č. 1

Graf č. 1

Shrnutí:

Respondenti obou skupin se shodli ve stejném počtu, že **prijmou práci, která neodpovídá jejich kvalifikaci**. Podle očekávání větší počet respondentů druhé skupiny upřednostňuje **zvyšování si vzdělání**, naopak respondenti první skupiny by zvolili možnost **pracovat za minimální mzdu**. V případě možnosti „informovat se u státu, jak mi může pomoci” se obě skupiny výrazně nelišily.

Otázka č. 12 Myslíte si, že v případě, když se dostanete do nepříznivé sociální situace, je prvořadé, aby Vám pomohl stát?

Pomoc státu jako **prvořadou** respondenti chápali takto:

- První skupina souhlasnou odpověď uvedla v 68,2 % (ano - 36,4 %, spíše ano - 31,8 %). Nesouhlasnou odpověď uvedla v 31,7 % (spíše ne - 22,7 %, ne - 9 %).
- Druhá skupina souhlasnou odpověď uvedla v 49,9% (ano - 9 %, spíše ano - 40,9 %). Nesouhlasnou odpověď uvedla v 50 % (ne - 36,4 %, spíše ne - 13,6 %).

Shrnutí:

Výsledek potvrdil můj předpoklad. První skupina jako hlavní prioritu označila „**stát**” a to v 68,2 %. Překvapivě však druhá skupina označila „**stát**” jako prvořadý v 49,89 %.

Odpověď druhé skupiny je v rozporu s odpovědí na otázku č. 9. Rozdílné odpovědi jsou v tom, že pomoc státu uvedla tato skupina až na 5 místě a to v počtu 9 respondentů (40,9 %) a pomoc u státu na prvním místě neuvedl žádný respondent. Příčinou těchto rozdílných odpovědí by mohla být skutečnost, že větší procento respondentů zvolilo odpověď „spíše ano“ a tím si nebyli úplně jisti, zda má být tato pomoc prvořadá. Domnívám se, že výběr možností měl být formulován pouze ano – ne.

Otázka č. 13 Myslíte si, že pomoc státu v případě, že se dostanete do nepříznivé sociální situace, je dostačující?

- První skupina neodpověděla ano ani v jednom případě, spíše ano v 18,2 %, spíše ne v 22,7 % a ne v 59 %. Celkově se přiklánílo k nesouhlasné odpovědi 81,7 %.
- Druhá skupina odpověděla ano v 4,5 %, spíše ano 27,3 %. Celkově se přiklánílo k souhlasné odpovědi 31,8 %. Spíše ne odpovídalo 59 %, a ne 9 %. Celkově se přiklánílo k nesouhlasné odpovědi 68 %.

Shrnutí:

Z odpovědí na tuto otázku můžeme vyvodit závěr, že obě zkoumané skupiny **považují pomoc státu za nedostatečnou.**

Otázka č. 14 Pokud si myslíte, že ne, tak v čem je nedostačující?

- První skupina uváděla na prvním místě v 66,7 % nedostačující ve **finanční dávkách**, konkrétněji neuváděla. Na druhém místě v 27,7 % **špatný systém rozdělování sociálních dávek** a jiné v 5,6 %.
- Druhá skupina uvedla na prvním místě v 33,4 % neúměrné vyplácení dávek nepřizpůsobivým občanům, na druhém místě (20 %) shodně s první skupinou uvedla **špatný systém rozdělování sociálních dávek**. Následovaly další druhy odpovědí s malým počtem respondentů, např. **stát nemá dostatek peněz** (13 %), **výše finanční podpory je malá** (13 %), **nedostatek pracovních míst** (13 %) a **jiné** (6,6 %).

Shrnutí:

První skupina se zaměřuje na výši **finanční pomoci** a hodnotí jí jako **nedostačující**.

Druhá sociální skupina uvedla neúměrné vyplácení dávek nepřizpůsobivým občanům, tato odpověď nekoresponduje se zadáním otázky „v čem je nedostačující.“ Respondenti pravděpodobně mylně pochopili otázku a uvedli opačné odpovědi a to, že stát neúměrně vyplácí. Důsledkem toho je, že druhá skupina z převážné části (33,4 %) považuje **pomoc státu za neúměrně vysokou**. Další důvody proč je pomoc státu nedostačující už byly uvedeny správně. S první skupinou se shodovali ve špatném systému rozdělování sociálních dávek.

Otázka č. 15 Vyberte z uvedených možností ty, o kterých si myslíte, že jejich zabezpečení by měl garantovat stát. Přiřaďte pořadové číslo podle Vašich priorit.

Pořadí na prvních třech místech uvádím v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3

Pořadí	druh sociálních jistot garantovaných státem	počet respondentů 1. skupiny	druh sociálních jistot garantovaných státem	počet respondentů 2. skupiny
1. místo	podpora rodin s dětmi	7	péče o staré a nemocné	7
2. místo	péče o staré a nemocné	8	sociální pomoc v hmotné nouzi	6
3. místo	podpora při ztrátě zaměstnání	9	zdravotní pojištění	6

Shrnutí:

Na prvních místech s největším podílem respondentů se umístila **podpora rodin s dětmi** u první zkoumané skupiny. Důvod výběru spatřuji v tom, že v této skupině je zastoupena ve větší míře věková kategorie 28-55 roků, a to v 50 % a je to pro tuto skupinu aktuální téma.

Druhá skupina překvapivě uvedla **péči o staré a nemocné**. Přestože skupina důchodců byla v této skupině zastoupena pouze 4,5 %. Přihlédla bych však k věkové kategorii, která byla zastoupena nejvíce a to kategorie 28-55 let (77,7 %) respondentů.

Na druhém místě uvedla první sociální skupina **péči o staré a nemocné**, tady musíme přihlídnout ke skutečnosti, že v této skupině byla větším poměrem zastoupena skupina důchodců (36 %). V dalších možnostech nebyly výrazné rozdíly, pouze mě překvapil tak vysoký počet respondentů druhé skupiny, kteří jako druhé místo ve svých prioritách uvedli **pomoc v hmotné nouzi**.

Respondenti první skupiny uvedli jako prioritu na třetím místě **podporu při ztrátě zaměstnání**, a druhá skupina **zdravotní pojištění**. Ostatní výsledky se od sebe diametrálně neliší.

Pořadí od čtvrtého místa do šestého.

Výsledky uvádím v tabulce č. 4.

Tabulka č. 4

Pořadí	druhy sociálních jistot garantovaných státem	počet respondentů	druhy sociálních jistot garantovaných státem	počet respondentů
4. místo	podpora rodin s dětmi	8	podpora při ztrátě zaměstnání	7
5. místo	nemocenské pojištění	6	nemocenské pojištění	6
6. místo	soc. pomoc v hmotné nouzi	11	soc. pomoc v hmotné nouzi	9

Shrnutí:

Na čtvrtém místě uvedla 1. sociální skupina **podporu rodin s dětmi**, výsledek je překvapující, protože v této skupině byl zastoupen větší poměr důchodců. Jejich výběr mohla ovlivnit situace, která se nedotýká přímo jejich osoby, ale mají v rodině malé děti (vnuky, vnučky) a znají situaci mladých rodin a proto se přiklání k této možnosti. Druhá skupina uvedla **podporu při ztrátě zaměstnání**. Důvod spatřuji v tom, že v této skupině byli větší mírou zastoupeni zaměstnaní v produktivním věku.

Na pátém místě se obě skupiny shodly se stejným počtem respondentů a uvedli **nemocenské pojištění**. Tady bych přihlídnula k situaci, kterou je třeba vzít v úvahu. V první skupině je zastoupen větší poměr důchodců, kteří si mohli špatně vyložit pojem nemocenské pojištění. Mohli je zaměnit s pojmem zdravotní pojištění, které je pro ně pravděpodobně důležitější než nemocenské. Na posledním 6. místě v prioritách se s největším počtem odpovídajících respondentů umístila **sociální pomoc v nouzi**.

Otázka č. 16 V případě, že se Vaše sociální situace zlepšit natolik, že Vám bude zůstatvat určitá finanční částka, uvažujete o tom si ji ukládat jako rezervu proti sociálním rizikům?

- První skupina odpověděla ano-určitě (41 %), uvažuji o tom (27,3 %) a ne (31,8 %).
- Druhá skupina odpověděla ano-určitě (59 %), uvažuji o tom (36,4 %) a ne (4,6 %).

Shrnutí:

Z odpovědí můžeme vyvodit závěr, že druhá sociální skupina je za svoji sociální situaci do budoucna více zodpovědná než skupina první.

Otázka č. 17 Pokud jste odpověděli kladně na otázku č. 16, vyberte prosím z následujících možností, jakou formu byste zvolili?

- První skupina volila jako nejvhodnější formu **spoření na běžný účet** (60 %) respondentů, penzijní a životní pojištění volilo (13,4 %), soukromé zdravotní (6,7 %) a jiné (6,7 %).
- Druhá skupina také volila jako nejvhodnější formu **spoření na běžný účet** (57,1 %), penzijní (42,8 %), životní (14,3 %) a **(9,5 %)** terminované vklady na soukromé životní pojištění.

Shrnutí:

Ve výběru spoření se skupiny nelišily.

Otázka č. 18 Pokud jste odpověděli záporně na otázku č. 16, stručně popište, jak si představujete Vaši prevenci před sociálními riziky.

- Respondenti obou skupin uváděli shodně jako prevenci před sociálními riziky, že jsou zabezpečeni finanční rezervou a majetkem.

Otázka č. 19 Které z těchto forem sociálních jistot přikládáte ve svém životě větší důležitost? Přiřaďte ke každému druhu pořadové číslo podle toho, jak významné místo zaujímají ve vašem životě.

- a) zaměstnání
- b) nemocenské pojištění
- c) příspěvek na dítě

- d) příspěvek na bydlení
- e) rodičovský příspěvek
- f) sociální příspěvek
- g) zdravotní pojištění
- h) starobní důchod
- i) pomoc v hmotné nouzi

V tomto případě je zvlášť důležité přihlídnout do jaké skupiny respondent patří. Neboť se domnívám, že zaměstnanec bude mít jiné priority v sociálních jistotách než důchodce nebo OSVČ.

V tabulce č. 5 jsou zpracovány výsledky na prvních třech místech s největším počtem respondentů.

Tabulka č. 5

Pořadí	druh sociálních jistot	počet respondentů	druh sociálních jistot	počet respondentů
1.místo	zaměstnání	17	zaměstnání	20
2.místo	starobní důchod	8	zdravotní pojištění	9
3.místo	sociální příspěvek	8	nemocenské pojištění, starobní důchod (shodný počet resp.)	4

Shrnutí:

U obou zkoumaných skupin se na prvním místě ve výběru důležitosti umístila možnost „zaměstnání.“ U první skupiny v počtu 17 respondentů (77,3 %), u druhé skupiny v počtu 20 respondentů (91 %).

Výsledky nám dokazují, že za prioritu považují obě skupiny zaměstnání. A nepotvrdil se předpoklad, že důchodci budou na prvních místech uvádět jiné sociální jistoty, než zaměstnání. Domnívám se, že výběr u skupiny důchodců mohl být ovlivněn tím, že tato věková skupiny má zažitě návyky, že jedinec má povinnost pracovat a není již tak ovlivněna dnešní společností, kde je svoboda rozhodování v tom, zda člověk bude pracovat či ne. Ale pak si musí nést následky svého rozhodnutí.

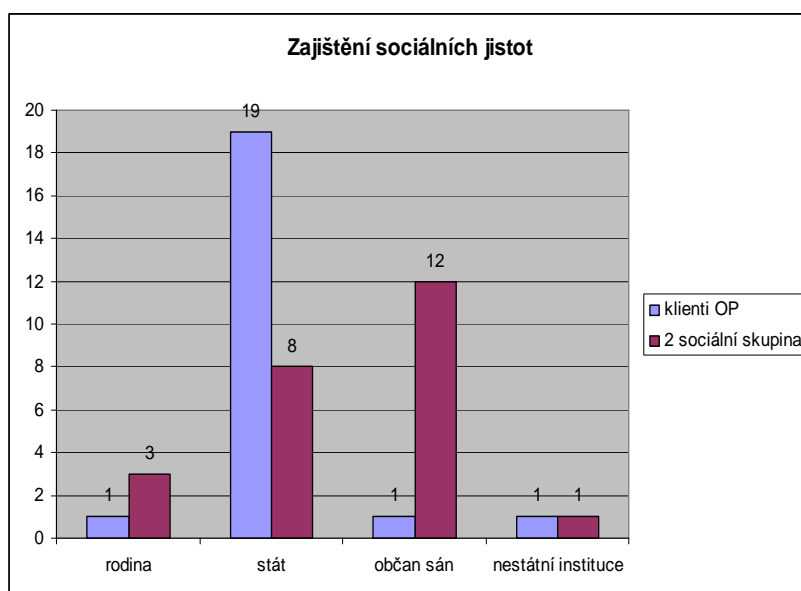
Na druhém pořadí se s minimálním rozdílem u zkoumaných skupin umístilo **zdravotní pojištění** u druhé skupiny, a u první **starobní důchod**, kde musíme přihlídnout k tomu, že v této skupině je zastoupena větším poměrem skupina důchodců.

Na třetím místě je nevýrazněji zastoupena skupina první s největším počtem respondentů v oblasti **sociálních příplatků**. Tuto skutečnost jsem předpokládala z důvodu, že všichni dotazovaní v této skupině se nachází v nepříznivé sociální situaci. Na dalších pořadových místech nebyl žádný velký rozdíl v porovnání skupin. A ani výrazný počet upřednostňování některého druhu sociálních jistot.

Otázka č. 20 Kdo si myslíte, že by měl být odpovědný za zajištění sociálních jistot?

K otázce odpovědnosti za zajištění sociálních jistot jsou výsledky uvedeny v grafu č.2

Graf č. 2

Shrnutí:

Na zpracovaných výsledcích otázky č. 20 byla potvrzena část hypotézy bakalářské práce, a to v části, že klienti Občanské poradny, kteří se nachází v nepříznivé sociální situaci kladou větší důraz na úlohu státu v zajištění sociálních jistot. Odpověď zajištění sociálních jistot státem zvolilo 19 respondentů (86 %) z celkového počtu dotazovaných v první skupině. Respondenti druhé skupiny zvolili jako nejčastější odpověď na zajištění sociálních jistot odpověď, že je občan sám zodpovědný za zajištění svých sociálních jistot a to v počtu 12 respondentů (54,5 %).

Ale i počet odpovědí zajištění státem u druhé skupiny je dosti vysoký a to 8 respondentů (36,4 %). Domnívám se, že tento výsledek mohl být ovlivněn formulací otázky. „Myslíte si, že“.....respondent si může myslet, že by měl být odpovědný za sociální jistoty stát, ale spoléhat se na to nemůže a tím je možno vysvětlit výsledky u otázek č. 9, že by pomoc státu vyhledal až na 5 místě. S těmito dvěma otázkami koresponduje i otázka č. 12, kde jsem již uvedla pravděpodobné vysvětlení rozdílných odpovědí.

Otázka č. 21 Pokud se zlepší Vaše sociální situace, myslíte si že by jste měli převzít větší díl osobní zodpovědnosti za finanční zabezpečení do budoucna a na stáří?

- První skupina odpověděla ano (50 %), spíše-ano (41 %), spíše-ne (9 %).
Převažovaly kladné odpovědi celkově 91 %.
- Druhá skupina odpověděla ano (41 %), spíše-ano (50 %), spíše ne (9 %).
Převažovaly kladné odpovědi celkově 91 %.

Shrnutí:

Překvapující je ta skutečnost, že se v této otázce obě sociální skupiny shodly. Prognóza z tohoto výsledku je dobrá a důležitá pro společnost a její vývoj.

Otázka č. 22 Navštívil(a) jste někdy Občanskou poradnu?

Tato otázka byla do dotazníku zařazena z důvodů, aby bylo možno začlenit respondenty do sociální skupiny podle zadaných podmínek. A to, že první skupina jsou klienti Občanské poradny a druhá skupiny nikoliv.

Otázka č. 23 Pokud jste odpověděli ano, vyberte z následujících možností s jakým problémem. Pokud ne, otázku nevyplňujte.

Většina respondentů navštívila Občanskou poradnu z důvodů dluhové problematiky a to 15 respondentů (68 %). V oblasti sociálního zabezpečení 4 respondenti (18,2 %). S problémy v oblasti rodinných a mezilidských vztahů navštívili Občanskou poradnu 3 respondenti (13,6 %).

1.5 Diskuse a shrnutí

Získané výsledky průzkumu jsou zajímavé v mnoha ohledech. Potvrdily hypotézu v tom, že první skupina, která se nachází v problémových životních situacích a její respondenti jsou klienty Občanské poradny upřednostňují jako první v pořadí zabezpečení sociálních jistot státem a to v 86,4 %. Jako první by hledali pomoc u státu a to v 50 %. Tento poměr není už tak výrazný, ale stále převažuje. Oproti tomu u druhé zkoumané skupiny neuvedl na prvním místě „stát“ žádný respondent, ale v 81,9 % by hledali pomoc sami u sebe.

Přesto musíme vzít v úvahu, že rozdílné priority v sociálních jistotách se nepotvrdily zcela, neboť obě skupiny uvedly na první místě zaměstnání, klienti OP v 77,3 % a druhá skupina v 91 %. První skupina uvedla na druhé místě **sociální dávky a starobní důchod**, druhá skupina **podporu v nezaměstnanosti**. V oblasti nespokojenosti se svou sociální situací bylo zjištěno, že převažujícím důvodem byly **finanční potíže** a to zejména u skupiny důchodců.

Pro srovnání uvádím výsledky výzkumu firmy STEM, který uvádí: „Výrazná většina občanů ČR nepovažuje aktuální starobní důchody za přiměřené (71 %) a dostatečné na pokrytí základních potřeb důchodců (61 %). Většina veřejnosti se dále domnívá, že současný systém důchodového zabezpečení neumožňuje strávit lidem důstojné stáří (71 %).

Samotní příjemci starobních důchodů – důchodci – jsou podle očekávání ještě kritičtější: 83 % důchodců považuje důchody za nepřiměřené, 80 % důchodců je přesvědčeno, že současný systém nepřináší důstojné stáří, 73% důchodců tvrdí, že průměrný důchod není dostatečný na pokrytí základních potřeb starých lidí. ”⁶⁷

Aktivněji se podílet na zlepšení své sociální situace upřednostňovala druhá skupina, která spoléhá více na svoji aktivní činnost, na sebe, na rodinu a blízké.

⁶⁷ <http://www.stem.cz/clanek/2055>. Citované výsledky pocházejí z výzkumu STEM provedeného na reprezentativním souboru obyvatel České republiky starších 18 let, který se uskutečnil ve dnech 1.-8.11.2010. Respondenti byli vybráni metodou kvótního výběru. Na otázky odpovídal rozsáhlý soubor 1255 respondentů.

Musíme však vzít v úvahu, že v první skupině byli skoro stejným poměrem zastoupeni důchodci a zaměstnaní. To na jedné straně navozuje skutečnost, že důchodci už nemají moc možností se aktivněji podílet na zlepšení své sociální situace.

Tuto skutečnost uvádí i Středisko empirických výzkumů (STEM):

„ Za jednoznačně nejčastější důvod diskriminace na trhu práce považují respondenti faktor věku. Jako „velmi častý nebo poměrně častý“ jej označilo devět z deseti lidí (87 %).”⁶⁸

Oponovat však můžeme zaměstnanými, kteří mají tuto možnost, ale upřednostňují pomoc státu. Přihlédnout musíme také k tomu, že v této skupině byli i respondenti se základním vzděláním. I tato skutečnost navozuje situaci, že se základním vzděláním se obtížněji hledá lépe placená práce.

V souvislosti s tím můžeme diskutovat o tom, že tito respondenti uvedli v menší míře, že by se chtěli dále vzdělávat, ale spíše by volili možnost přijmou práci s minimální mzdou. Důsledkem by mohlo být, že se opět dostanou do problémové životní situace a budou závislí na pomoci státu, na sociálních dávkách apod. Oproti tomu druhá skupina uvedla na prvních místech, zvyšování vzdělání a kvalifikace. Tím bych ji hodnotila jako více zodpovědnou vůči svému zabezpečení do budoucna.

Garance státu v zabezpečení sociálních jistot se na prvních místech umístila podpora rodin s dětmi a starobní důchod. Dovoluji si opět srovnat s výzkumem Střediska empirických výzkumů (STEM) v článku s názvem: „Důchodci a rodiny s dětmi zasluhují podle veřejnosti ochranu.” Zde se uvádí: *„Rodiny s dětmi staří lidé, kteří jsou již odkázáni ve svých příjmech většinou na důchod, si zasluhují podle naprosté většiny lidí ochranu. Podle mínění čtyř pětin lidí by měli dostat, co potřebují, a to i tehdy, jestliže by se by se na ně „museli složit” ostatní občané. Nejmenší důraz kladou na přerozdělování prostředků ve prospěch mladých rodin s dětmi a důchodců lidé pravicové politické orientace, kteří zdůrazňují osobní odpovědnost a samostatnost jednotlivce.*

⁶⁸ <http://www.stem.cz/clanek/1301>

Podobně většina osob s vysokoškolským vzděláním či mladých lidí, tedy skupin populace se silnějším zastoupením liberálních názorů, vyslovuje s přerozdělováním ve prospěch rodin s dětmi a starých občanů „spíše“ souhlas, zatímco lidé s nižší kvalifikací a starší generace se pro přerozdělování sociálně slabším skupinám hlásí zpravidla jednoznačně.“⁶⁹

Při srovnání s mým průzkumem se odpovědi diametrálně neliší s citovaným článkem. Ve zkoumané skupině převažovali důchodci a respondenti s nižším vzděláním. Můžu se domnívat, že pokud by ve skupině byli ve větší míře zastoupeni mladí lidé nebo vysokoškolsky vzdělaní mohli by se jejich odpovědi lišit. Při vyhodnocování této otázky a následném porovnání s informacemi z uvedeného článku, se mi nabízí myšlenka, že do dotazníku jsem mohla zařadit další otázku na politickou orientaci respondentů.

Zda je pomoc státu dostačující, respondenti první skupiny uvedli že není, a to zejména ve výši sociálních dávek. Na stejné odpovědi se shodlo (66,7 %) dotazovaných. Výsledek odpovědí druhé skupiny byl opačný a to, že dávky jsou neúměrně vysoké (33,4 %). Zejména pro nepřizpůsobivé občany. Tento výsledek navozuje opět otázku. Jak spravedlivě rozdělovat sociální pomoc potřebným? A jak určit, kdo je potřebný a kdo jen zneužívá systém? Na tom, že systém rozdělování sociálních dávek je špatný, se shodly obě skupiny.

Potěšitelné zjištění je v oblasti převzetí větší zodpovědnosti za své zabezpečení do budoucna. Obě skupiny se shodly na kladné odpovědi, a to v 91 %. Pro budoucnost je to velmi důležité zjištění, protože převzetí většího podílu osobní zodpovědnosti za zabezpečení své sociální situace bude muset mít vzrůstající tendenci. V oblasti zabezpečení sociálních jistot do budoucna mě zaujal článek v MF DNES,⁷⁰ kde se vyjadřují studenti k tomu zda si budou spořit na stáří apod. Článek uvádím v příloze č. 3. Odpovědi jsou kladné a mladí lidé cítí větší potřebu se zabezpečit proti sociálním rizikům do budoucna.

⁶⁹ www.stem.cz/clanek/251

⁷⁰ Studenti píšou noviny. In MF Dnes 5.4.2011, s. C10

Závěr

Ve své práci jsem se snažila zachytit a stručně nastínit problémy v oblasti zajištění sociálních jistot v současné společnosti a uvést jakým směrem se bude vyvíjet jejich zajištění do budoucna v souvislosti s nástupem krize sociálního státu. Dále jsem se věnovala problematice, jak může sociální pedagogika působit výchovně na společnost a jedince k převzetí větší zodpovědnosti za svou sociální situaci. Praktická část mé bakalářské práce je věnována drobnému sociologickému průzkumu, ve kterém jsem se pokusila zjistit jaké názory na tuto problematiku mají dvě různé skupiny občanů.

V úvodních kapitolách práce jsem uvedla základní charakteristiky pojmů, jako jsou sociální jistoty, sociální spravedlnost. Dále charakteristiku sociálních rizik, které nám přináší současná společnost. Snažila jsem se nastínit diferenciované úhly pohledu na tyto pojmy a možnosti vyjádření vlastního názoru a hodnocení. Podle mého názoru, bylo velmi důležité vysvětlit tyto základní pojmy pro následné pochopení dané problematiky. Mohu konstatovat, že oblast sociálních jistot a výše jejich zabezpečení je téma velice obšírné a diskutabilní. Moje práce nemohla obsáhnout všechny oblasti, které se tohoto problému dotýkají.

Sociální jistoty poskytuje sociální stát a důležitou roli v jejich zajištění hraje sociální politika. V současné době je instituce sociálního státu zpochybňována. Domnívám se však, že sociální stát hraje ve společnosti důležitou roli a zejména ve společnosti, která je zaměřena více tržně a úkolem sociálního státu je mírnit dopady tržní ekonomiky na občany. Sociální jistoty zajišťují ochranu a dočasnou pomoc těm občanům, kteří se z nějakých důvodů dostanou nebo se již nachází v nepříznivé sociální situaci. Pomoc státu ale má být jen dočasná a nemůže z občanů snímat veškerou odpovědnost za svou sociální situaci. Při bližším zkoumání tématu jsem narazila na základní problém, a to jaká má být výše zajištění sociálních jistot. Vývoj současné společnosti v této oblasti směřuje ke kladení většího důrazu na osobní zodpovědnost jedince za vlastní způsob života, za své perspektivy a své sociální zabezpečení do budoucna.

V dnešní společnosti dochází k výrazným změnám, které mají negativní dopady na jedince a někteří nedokáží těmto negativním vlivům čelit a přizpůsobit se. V této oblasti spatřuji prostor pro sociální pedagogiku. Informovat jedince o tom, že dnešní společnost je založena na jiných principech v oblasti zabezpečení sociálních jistot. Nemohou spoléhat pouze na stát, ale v první řadě hledat pomoc sami u sebe nebo u svých nejbližších a až tyto mechanismy selžou vyhledat pomoc státu. Výchovným působením změnit jejich přístup, který mají zažitý z minulosti, tzn. odbourávání stereotypů zažitých z minulého režimu.

V praktické části mé bakalářské práce jsem si zvolila za cíl zjistit, co je považováno ve zkoumané skupině za sociální jistoty a jaká je jejich hierarchie. K výše uvedenému cíli jsem si stanovila hypotézu (formulace uvedena na str. 40).

Drobným sociologickým průzkumem jsem zjistila, že rozdíly mezi zkoumanými skupinami v některých odpovědích na otázky v dotazníku nejsou tak výrazné, jak jsem předpokládala. Přestože zkoumané skupiny se nacházely v diametrálně odlišných sociálních situacích. Domnívala jsem se, že tato skutečnost bude ovlivňovat jejich odpovědi na otázky.

Obě skupiny se shodly a uvedly jako nejdůležitější sociální jistotu – zaměstnání. Na dalších pořadích už byly odpovědi rozdílné, a to starobní důchod a zdravotní pojištění. Starobní důchod uvedla skupina, která byla zastoupena větším počtem důchodců. Zdravotní pojištění převažovalo u skupiny s větším počtem respondentů zaměstnaných. Shodně odpovídali i v případě garance zabezpečení sociálních jistot státem a shodli se v oblasti podpory rodin s dětmi a starobním důchodu. Byla potvrzena hypotéza v tom, že první skupina, která se nachází v problémových životních situacích upřednostňuje zabezpečení sociálních jistot státem. Oproti tomu druhá skupina nepovažuje za prvořadé, zabezpečení sociálních jistot státem. Převážná část uváděla, že by hledali nejdříve pomoc sami u sebe. Z odpovědí vyplývá, že tato skupina cítí větší podíl zodpovědnosti za své sociální jistoty. Nespolehá se pouze na stát. V převzetí většího podílu osobní zodpovědnosti za finanční zabezpečení do budoucna a na stáří však i první skupina uvedla kladné odpovědi. Domnívám se, že si i tito respondenti začínají uvědomovat, že na pomoc státu nemohou spoléhat zcela, ale musí ji považovat jen za dočasnou.

Resumé

Tato bakalářská práce se věnuje problematice zajištění sociálních jistot v době nástupu krize sociálního státu. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a aplikační.

V úvodu práce je nastíněn obsah a cíl práce. V teoretické části je cílem práce vyložit termín sociální jistoty, stručně je charakterizovat a dále přiblížit spory o jejich zajištění v době krize sociálního státu. Dále přiblížit úkol sociální pedagogiky jako nástroje motivace jednotlivce k odpovědnosti za kvalitu života. V aplikační části je cíl práce realizovat drobný sociologický průzkum s cílem zjistit, co je považováno ve zkoumané sociální skupině za sociální jistoty a jaká je jejich hierarchie. Výsledky průzkumu použít pro zkvalitnění práce s klienty v Občanské poradně.

První kapitola teoretické části bakalářské práce je věnována charakteristice pojmu sociální jistoty. V podkapitole je uveden stručný přehled sociálních jistot poskytovaných státem. V dalších podkapitolách jsou uvedeny charakteristiky souvisejících pojmů, jako jsou sociální rizika a sociální spravedlnost.

Druhá kapitola popisuje charakteristiku pojmů sociální stát a sociální politika. V pěti podkapitolách jsou popsány objekty a subjekty sociální politiky, typy sociální politiky její funkce a základní principy. V následující podkapitole je zmapována sociální politika v České republice před rokem 1989 a po roce 1989. Poslední podkapitola se zabývá trendy ve vývoji sociální politiky.

Třetí kapitola nastiňuje příčiny vzniku krize sociálního státu a její důsledky. Další podkapitola je věnována sporům, které se v současné době vedou o sociální stát a sociální politiku v ČR.

Čtvrtá kapitola se zabývá podílem sociální pedagogiky na výchově společnosti k solidaritě a subsidiaritě a významem sociální pedagogiky ve výchově. Její poslední část je věnována oblasti práce sociálních pedagogů na odborných pracovištích.

V aplikační části je v první kapitole uveden cíl průzkumu, zvolené metody, výběr respondentů, hypotéza a výsledky průzkumu. V závěru práce je uvedena diskuse a shrnutí.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje problematice zajištění sociálních jistot v době nástupu krize sociálního státu. Podává stručnou charakteristiku základních pojmů, jako jsou sociální jistoty, sociální rizika a sociální spravedlnost. Přináší základní informace o sociálním státě a sociální politice v České republice. Nastiňuje trendy ve vývoji sociálního státu. Dále přibližuje úkol sociální pedagogiky jako nástroje motivace jednotlivce k odpovědnosti za zajištění a ochranu svých sociálních jistot. Součástí práce je drobný sociologický průzkum, jehož cílem je zjistit, co je považováno ve zkoumané sociální skupině za sociální jistoty a jaká je jejich hierarchie.

Klíčová slova

Sociální jistoty, sociální rizika, sociální spravedlnost, krize sociálního státu, sociální pedagogika

Annotation

This bachelor work is addressed guarantee of social security in the onset of the welfare state. It gives a brief description of basic concepts such as social security, social risk and social justice. It provides an essential framework about the welfare state and social policy in the Czech Republic. Trends in the welfare state are also simply drawn up. Furthermore, the task of social education as a tool for motivating individual responsibility for securing and protecting their social security is mentioned. A minute sociological research as a part of this work is aimed to identify general meaning about social security in selected social group and to show its hierarchy.

Keywords

Social security, social risk, social justice, the crisis of the welfare state, Social Pedagogy

Seznam použité literatury

PRAMENY:

1. Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.
2. Novela zákona č.306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, a některé další zákony.
3. Zákon č.42/1994 Sb., o penzijním připojištění.
4. Zákon č. 186/2006 Sb., o nemocenském pojištění.
5. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.
6. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.
7. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.
8. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

LITERATURA:

1. Blaha, Ľ. *Sociálna spravodlivosť a identita*, Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2006, 164s. ISBN 80-224-1891-3.
2. Brdek, M., a kol., *Trendy v evropské sociální politice*, Praha: APSI, 2002, 252s. ISBN 80-86395-25-1.
3. Gregorová, Z. Galvas M., *Sociální zabezpečení*, Brno, Masarykova univerzita a Jan Šabata, 2005, 280s. ISBN 80-210-3686-9.
4. Keller, J.: *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2006,196s. ISBN 978-80-7419-001-8
5. Keller Jan: *Nejistota a důvěra*, Praha 2009,SLON, 240s. ISBN 978-80-864-429-98-4
6. Kraus Blahoslav: *Základy sociální pedagogiky*, Praha 2008, Portál, s. r. o. 216s. ISBN 978-80-7367-383-3
7. Krebs, Vojtěch a kol.: *Sociální politika*, Praha, ASPI, 2007, 503s. ISBN 978-80-7357-276-1
8. Potůček, M.: *Křižovatky české sociální reformy*, SLON 1999, 317s. ISBN 80-85850-70-2

9. Potůček Martin a kol.: Česká společnost na konci tisíciletí 2, Praha 1999. Karolinum, 330s. ISBN 80-7184-825-5

SKRIPTA:

1. Novák, S., Psychologie zdraví a nemoci, Institut mezioborových studií, 2007.

INFORMACE Z INTERNETU:

1. <http://www.mpsv.cz>
2. <http://www.cssz.cz>
3. <http://www.finance.cz>
4. <http://www.stem.cz/clanek/262>
5. <http://www.svobodni.cz/media/clanky/884-salaquarda-jistoty-a-aobycejni-lide>
6. <http://cs.wikipedia.org/wiki/pravice>
7. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>
8. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Spravedlnost>
9. http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Rawls
10. <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-4/Co-je-socialni-spravedlnost.html>
11. <http://eportal.parlamentnilisty.cz/Articles/1260-slovnicek-evropskych-levicovych-pojmu-socialni-spravedlnost>
12. <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>
13. <http://cs-wikipedia.org/wiki/subsidiarita>
14. <http://slovník-cizich-slov-abz.cz/web.php/slovo/paternalizmus>
15. <http://wikipedia.org/wiki/globalizace>
16. <http://portal.gov.cz/wps/portal>
17. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/odhad-poctu-osob-s-narokem>
18. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Platon>

19. [http://cs.wikipedia.org/wiki/Immanuel Kant](http://cs.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant)

20. <http://www.stem.cz/clanek/1301>

NOVINY:

1. Studenti píší noviny. In MF Dnes, 5.4.2011 s. C10

Seznam příloh

Příloha č.1

<http://www.svobodni.cz/media/clanky/884-salaquarda-jistoty-a-obycejni-lide>
(ukázka z článku)

Příloha č. 2

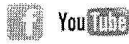
Ukázka z článku na <http://portal.gov.cz/wps/portal>

Příloha č. 3

Ukázka z článku deníku MF dnes ze dne 7.4.2012

Příloha č. 4

Dotazník

Petr Mach předseda Svobodných

SALAQUARDA: Sociální jistoty a obyčejní lidé

Publikováno: 5.5.2010, shlédnuto: 981x

Populistické politické subjekty, socialisté a sociální inženýři často používají výrazy "sociální jistoty" a "obyčejní lidé". Význam, který tyto výrazy v souvislostech nabývají, je manipulativní a lživý.

Slovní spojení "sociální jistoty" v podání jeho propagatorů a zasazené do celkového kontextu navozuje atmosféru nejistoty, obav z neznámého, závislosti. Vyvolává dojem, že na rozdíl od existující vsudypřítomné a přirozené nejistoty někde existuje zdroj nepřeborného bohatství, jehož využívání je nějakým nekalým způsobem kýmisi bráněno. Jedinou alternativou k existujícímu stavu nabízí socialističtí populisté, že udělají pořádek; ten spočívá zejména v přenesení čím dál větších pravomocí na stát,

samořejmě jimi řízený, neustále se zvyšující míru regulací a přerozdělování; objem prostředků, o němž jednotlivec, který jej vytvořil, může svobodně rozhodovat se stále snižuje. Protihodnotou jsou služby poskytované státem – buď špatné, anebo takové, které konkrétní jedinec nepotřebuje a nevyužívá; přesto nemá na výběr – už nedobrovolně přispěl.

Spojení "sociální jistoty" není neutrální a obecně použitelné; jistoty či nejistoty může mít pouze konkrétní jedinec. V reálném prostředí jsou dostupné zdroje omezené; jejich konečný součet znamená, že jistoty jedněch znamenají nejistoty ostatních. Stanou-li se vynucené jistoty například zaměstnanců nereálné a neúměrné možnostem a zájmu zaměstnavatelů, výsledkem bude jistota krachu zaměstnavatele nebo jeho odchodu do příznivějšího prostředí. V případě globálního rozšíření sociálněinženýrského modelu řízení společnosti, mají komentari jistot vyhráno – dosáhní jistoty nejdokonalejší – svého otroctví. Pak už budou spasitelům vydání na milost a nemilost, protože pátá se jich už nikdo na nic nebude.

Slovní spojení "obyčejní lidé" je nepřijatelný už kvůli své aroganci a nevslovenému elitářství. Nějací, zřejmě "neobyčejní lidé", se cítí povolání ke kategorizování lidí na rovné a rovnější. Nabízejí, že se o ony "obyčejné" postarají, když to oni sami neumějí. Nabízenou pomoc vynucují. Není to nic nového, tímto způsobem byli organizovaným zločinem "ochraňování" majitelé obchodů, podniků; ochráníme vás - zaplatte a nevyhoříte, případně vám nikdo nezlomí ruku nebo nezásilní dceru.

Oni "obyčejní" nejsou nijak blíže specifikováni, zřejmě záměrně. Pokud by k zařazení do této kategorie došlo na základě konkrétních kritérií, například ekonomických, demografických, podle vzdělání, pohlaví, společenského postavení, zřejmě by se dotčené skupiny proti takové kategorizaci ohradily. Takže lépe nechat pojem tak jak je, nedefinovaný, bezvarný, použitelný podle situace a potřeby. Nabízí se pak závěr, že nejvýstřednější jsou pojmem "obyčejní" charakterizovatelní ti, kteří toto své zařazení přijali a smířili se s ním. Kteří sami sebe podceňují a uvěřili přesvědčování a vábení "neobyčejných", že se o jejich věci postarají lépe než oni sami. Každý člověk je jedinečný a neopakovatelný. Drtivá většina populace si dokáže své věci spravovat na úrovni rodiny a společenského prostředí samostatně. Z ne zcela jasných důvodů se však nechá vmanipulovat do pocitu či přesvědčení, že na vyšších organizačních úrovních to neplatí. Uvěří tomu, že potřebuje jakousi těžko definovatelnou ochranu. Jedná se přitom v obou případech o jejich peníze a o kvalitu jejich životů. Je zřejmé, že ne všichni mohou být odborníky ve všech oblastech; ne všichni mohou být ekonomickými experty, politiky; všichni se musí do jisté míry spoléhat na informace přijímané zvenčí – od jiných. To však nevylučuje, aby každý jednotlivec o věcech, které jsou mu předkládány nemohl přemýšlet, hledat souvislosti, odhadovat motivy jednání a možné důsledky; naopak, je to dokonce nutné a žádoucí, pokud nechce, aby se mu jeho osud zcela vymkl kontrole ve prospěch oněch "neobyčejných".

Opravdu se chceme stát oněmi "obyčejnými", kteří své záležitosti v naivní víře svěřují do nepovolných ale hrabivých rukou, vzdávající se svobody vlastního rozhodování a odpovědnosti za svůj osud? Opravdu si přejeme vymáhat na druhých své "jistoty" až do úplného zotročení? Opravdu chceme, až sociálněinženýrský model řízení společnosti selže, tak jako zákonitě selhal ve všech případech, kdy byl aplikován, platit dluhy, nahromaděné "neobyčejnými" spasiteli? Nezáleží na tom, kde se spasitelé usílí, jestli v městském zastupitelstvu, ve vládě, parlamentu nebo v evropské komisi. Protože oni ti dluhy platit nebudou, to přenechají těm "obyčejným". Po "neobyčejných" nebude náhle ani vidu ani slechu.

Marek Salaquarda je členem Strany svobodných občanů

To se mi líbí Buďte první mezi svými přáteli, kterým se to líbí.

Tisknout Facebook Linkuj MySpace Tweet

Vyrovnáme rozpočet
bez zvyšování daní

Příloha č. 2

Sociální reforma v roce 2011 - Novinky - Portál veřejné správy Če... http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/_s.155/10202?docId

Portál veřejné správy České republiky

- [Informace o](#) **Dokument**

[ČR](#)

- [Prezident](#) **Sociální reforma v roce 2011**
- [Parlament](#)
- [Vláda](#)
- [Ministerstva](#)

MPSV zpracovalo návrhy změn, které zahájí legislativní proces sociální reformy. Z velké většiny by měly nabýt účinnost od 1. ledna 2012. Ministr práce a sociálních věcí vládě předložil návrh řešení v pěti klíčových oblastech: v dávkovém systému, v oblasti péče o zdravotně postižené osoby, v oblasti zabezpečení osob v hmotné nouzi, v legislativě pracovněprávní a v neposlední řadě také v oblasti rodinné politiky a péče o děti. *"Cílem těchto reformních kroků je zjednodušení systému, jeho zlevnění i zefektivnění, rozšíření možností kontroly a v neposlední řadě také komfortnější postup pro příjemce dávek,"* říká ministr práce a sociálních věcí [Jaromír](#)

Kraje

[Drábek](#).

- [Informace o](#)
- [EU](#)

Zaveden bude jednotný formulář pro podávání žádostí o všechny dávky, bude určeno jedno výplatní místo, počet dávek bude značně zredukován, dojde k jejich agregaci do větších celků. Státní výdaje se budou snižovat nikoli na úkor příjemců dávek, ale primárně snížením nákladů na administraci systému.

Nově by mělo být upraveno poskytování služeb péče o děti: zákon rozdělí poskytování těchto služeb na péči o velkou, střední a malou dětskou skupinu. Požadavky na kvalitu zajištěné péče se budou lišit podle velikosti skupiny. Zavedena bude také nová živnost "Péče o dítě do tří let věku v denním režimu". Ministerstvo plánuje například zpřísnění sankce za výkon nelegální práce, snížena bude naopak maximální částka pokuty za neplnění oznamovací povinnosti nebo nevedení evidence podle zákona o zaměstnanosti z 500 000 Kč na 100 000 Kč. (Klíčové změny v jednotlivých oblastech jsou podrobně popsány dále...)

Cíle reformy:

- lepší zacílení a adresnost sociálních dávek;
- dosažení maximální možné účelnosti dávek;
- zefektivnění práce orgánů státní správy;
- snížení administrativní zátěže pro uživatele služeb;
- z kvalitnějšího systému péče o ohrožené děti
- podpora sladění rodinného a pracovního života u rodin s dětmi

Nástrojem k dosažení cílů jsou zejména tyto mechanismy:

- zavedení jednotného výplatního místa dávek;
- snížení počtu vyplácených dávek jejich agregací do větších celků;
- zavedení efektivního hodnocení příjmů žadatelů o dávky;

Tyto mechanismy budou promítnuty do všech relevantních agend MPSV.

Pilíře reformy v roce 2011

Připravované legislativní změny lze rozdělit do následujících pilířů:

- Sjednocení výplaty dávek;
- Změny v oblasti péče a zabezpečení zdravotně postižených osob;
- Změny v oblasti zabezpečení osob v hmotné nouzi;
- Změny v oblasti práce a zaměstnanosti;
- Změny v oblasti rodinné politiky a péče o děti;

Studenti čtou MF DNES a informace z ní využívají při výuce. Všichni také mohou napsat práce na zadaná témata. Nejlepší autoři dostanou knihu od Kartografie Praha.

Anketa

Co si myslí druháci z obchodní akademie

**Hedvika
Burianová (16)**

» Začnu si spořit co nejdřív

Docela se obávám, že na penze nebude. Dnešní situace je zmatečná, politici v souvislosti s důchodovou reformou neustále něco řeší a mají dost prapodivné návrhy. Generace se snadno dostanou do konfliktu. I lidé, kteří mají vysokou školu, někdy obtížně hledají práci a nemají peníze na to, aby si naspořili. Pak budou finančně odkázáni na své děti. Já si začnu spořit, až začnu pracovat.

**Aleš
Staněk (17)**

» Od státu pomoc nečekám

S tím, že by se o mě ve stáří postaral stát, nepočítám. Chystá se důchodová reforma, a kdo si na penzi neušetří, peníze mít asi nebude. Jednou z povinností státu by mělo být postarat se o lidi v důchodu, ale peníze na to asi nebudou. Stát se potýká s vysokými dluhy, politici proto vymýšlejí různá řešení. I když jsem ještě mladý, o důchodech přemýšlím a spoření vidím jako nutnost.

**Magdaléna
Súrová (17)**

» Spořit aspoň 2 tisíce měsíčně

V dnešní době připadá na jednoho důchodce asi 1,75 pracujícího člověka. Peníze na důchody proto brzy nebudou. Abychom měli zajištěné přiměřené důchody, měl by si každý spořit aspoň dva tisíce korun měsíčně. Já si spořit budu, abych ve stáří měla peníze. Nebo, když bych třeba vážně onemocněla a nemohla pracovat, stát nebude mít na to, aby mě živil. A nějaká mini-

Příloha č. 4

DOTAZNÍK

Vážení respondenti,

ráda bych Vás poprosila o vyplnění následujícího dotazníku, který se stane součástí mé bakalářské práce. Dotazník slouží ke zjištění postojů vybraných skupin obyvatel k sociálním jistotám. Údaje v tomto dotazníku jsou zcela anonymní. Veškeré údaje zjištěné v jeho rámci, považuji za důvěrné a nebudou předány žádné třetí straně pro další zpracování nebo využití.

Děkuji za Vaši pomoc při realizaci výzkumu.

1. Jsem:

- a) zaměstnanec b) zaměstnavatel c) samostatně výdělečně činný
- d) nezaměstnaný e) samoživitelka f) důchodce
- g) student h) žena/muž na mateřské dovolené

2. Věk:

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní b) vyučen(a) c) střední odborné s maturitou
- d) vysokoškolské

4. Jak by jste zhodnotili Vaši současnou sociální situaci?

- a) jsem spokojen(a)
- b) nejsem spokojen(a)

- d) příbuzní
- e) přátelé a známí
- f) cizí osoba, o které vím, že by mi mohla finančně pomoci
- g) charita, církve a podobné instituce

10. Myslíte si, že máte dostatek možností se aktivněji podílet na zlepšení své sociální situace?

- a) ano
- b) ne

11. Která z uvedených možností by pro Vás byla přijatelná?

- a) budu se více vzdělávat, např. rekvalifikace, studium při zaměstnání apod.
- b) přijmu i práci, která neodpovídá mé kvalifikaci
- c) přijmu práci i za minimální mzdu
- d) budu se informovat, jak mi může pomoci stát
- e) jiným způsobem – stručně popište

.....
.....
.....

12. Myslíte si, že v případě, když se dostanete do nepříznivé sociální situace je prvořadé, aby Vám pomohl stát?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

13. Myslíte si, že pomoc státu v případě, že se dostanete do nepříznivé sociální situace, je dostačující?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

14. Pokud si myslíte, že ne, tak v čem je nedostačující? Stručně uveďte.

.....
.....
.....

15. Vyberte z uvedených možností ty, o kterých si myslíte, že jejich zabezpečení by měl garantovat stát. Přiřaďte pořadové číslo podle Vašich priorit.

- a) podpora rodin s dětmi
- b) péče o staré a nemocné
- c) podpora při ztrátě zaměstnání
- d) nemocenské pojištění
- e) zdravotní pojištění
- f) sociální pomoc v hmotné nouzi

16. V.případě, že se Vaše sociální situace zlepší natolik, že Vám bude zůstatvat určitá finanční částka, uvažujete o tom si ji ukládat jako rezervu proti sociálním rizikům?

- a) ano-určitě
- b) ano- uvažuji o tom
- c) ne

17. Pokud jste odpověděli kladně na otázku číslo 17, vyberte prosím z následujících možností, jakou formu byste zvolili?

- a) spořením na běžný účet
- b) penzijní připojištění
- c) životní pojištění
- d) termínované účty
- e) soukromé připojištění pro případ nemoci
- f) jiné - uveďte

18. Pokud jste odpověděli záporně na otázku číslo 17, stručně popište, jak si představujete Vaši prevenci před sociálními riziky.

- a) majetek
- b) finanční rezerva
- c) životní pojištění
- d) penzijní pojištění
- e) rodina
- f) sociální zabezpečení státu

19. Které z.těchto forem sociálních jistot ve svém životě přikládáte větší důležitost? Přiřaďte ke každému druhu pořadové číslo podle toho, jak významné místo zaujímají ve Vašem životě.

- a) zaměstnání
- b) nemocenské pojištění
- c) přídavek na dítě
- d) příspěvek na bydlení
- e) rodičovský příspěvek
- f) sociální příplatek
- g) zdravotní pojištění
- h) starobní důchod
- i) pomoc v hmotné nouzi

20. Kdo si myslíte, že by měl být odpovědný za zajištění sociálních jistot?

- a) rodina
- b) stát
- c) občan sám
- d) nestátní instituce

21. Pokud se zlepší Vaše sociální situace, myslíte si, že byste měli převzít větší díl osobní zodpovědnosti za finanční zabezpečení do budoucnosti a na stáří?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

22. Navštívil(a) jste někdy Občanskou poradnu?

a) ano

b) ne

23. Pokud jste odpověděli ano, vyberte z následujících možností, s jakým problémem. Pokud ne, otázku nevyplňujte.

a) rodina a mezilidské vztahy

b) sociální zabezpečení

c) dluhová problematika

d) pracovně právní vztahy

e) bydlení

f) jiné - stručně uveďte.....